

Stockholms
universitet

”Delaktighet är ju svårt”

**Barns delaktighet i barnavårdsutredningar ur
socialsekreterares perspektiv**

Matilda Poijes & Linnea Johansson

Handledare: David Pålsson

Stockholms universitet

Institutionen för socialt arbete

Socionomprogrammet

Examensarbete, 15 hp

Vårterminen 2019

Titel: “Delaktighet är ju svårt” - Barns delaktighet i barnavårdsutredningar ur socialsekreterares perspektiv

Title: “Participation is... hard” - Children’s participation in child protection investigation from the perspective of the social worker

Authors: Matilda Poijes & Linnea Johansson

Abstract

The aim of this study is to examine how social workers within the child protective services define children’s participation and what the strategies are to achieve it. Our method was to interview six social workers about their experiences of their pursuit to make children participate during a child protection investigation. The theoretical framework we used to analyze our results was Shier’s pathways to participation. This model is based on five levels of participation, which has different degrees of participation for children. The main finding of this study was that the social workers define children participation as that they should be listened to, be informed and have the ability to choose in what way they participate. Furthermore, we can see from the social workers descriptions about their strategies and the structure of the organisation that they live up to parts of Shier’s criterias for level one, two and three. Our results both confirm and contrast international and national studies in this field of research.

Nyckelord: Barns delaktighet, barnavårdsutredningar, socialsekreterare, Shiers delaktighetsmodell, Barnkonventionen (Artikel 12)

Keywords: Children’s participation, child protection investigation, social worker, Shier’s pathways to participation, Convention on the Right of the Child (Article 12)

Word count: 15 746

Förord

Vi vill tacka de socialsekreterare som tog sig tid att ställa upp på intervju med oss. Deras medverkan möjliggjorde denna studie. Vi vill även rikta ett stort tack till vår handledare, David Pålsson, som har stöttat och hjälpt oss vid genomförandet genom hela uppsatsarbetet.

Matilda & Linnea

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	5
1.1. SYFTE.....	6
1.2. FRÅGESTÄLLNINGAR.....	6
1.3 AVGRÄNSNINGAR.....	6
1.4 DISPOSITION.....	6
1.5 BEGREPPSDEFINITIONER.....	7
1.5.1 SOCIALSEKRETERARE.....	7
1.5.2 BBIC.....	7
1.5.3 SIGNS OF SAFETY.....	7
1.5.4 NALLE-KORT.....	7
2. BAKGRUND	7
2.1 SVERIGE - ETT FAMILJESTÖDSSYSTEM.....	8
2.2 BARNAVÅRDSUTREDNINGAR I SVERIGE.....	8
2.3 BARNKONVENTIONEN.....	9
3. FORSKNINGSÖVERSIKT	9
3.1. SÖKPROCESS.....	9
3.2 FORSKNINGSÖVERSIKT.....	10
3.2.1 DEFINITION AV BARN DELAKTIGHET.....	10
3.2.2 FÖRÄLDRARS PÅVERKAN OCH MAKT.....	11
3.2.3 SVÅRIGHETER MED ATT GÖRA BARN DELAKTIGA.....	12
3.2.4 KONSEKVENSER AV DELAKTIGHET FÖR BARN.....	13
3.2.5 AKTÖRS- OCH SKYDDSPERSPEKTIVET.....	13
3.2.6 SAMMANFATTNING AV FORSKNINGSFÄLTET.....	14
4. FORSKNINGSMETOD	14
4.1 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT.....	15
4.2 URVAL.....	15
4.3 GENOMFÖRANDE AV INTERVJU.....	16
4.4 BEARBETNING AV MATERIAL.....	17
4.5 STUDIENS TILLFÖRLITLIGHET.....	18
4.6 ETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	20
5. TEORETISKA PERSPEKTIV	21
5.1 SHIERS DELAKTIGHETSMODELL.....	21
6. RESULTAT	25
6.1 DELAKTIGHET.....	25
6.1.1 SOCIALSEKRETERARNAS DEFINITION AV DELAKTIGHET.....	25
6.2 STRATEGIER FÖR ATT UPPNÅ DELAKTIGHET.....	27
6.2.1 UTREDNINGSPROCESSEN.....	27
6.2.2 SAMTAL MED BARN.....	28
6.2.3 ANPASSNING EFTER BARNEN.....	30
6.3 ORGANISATORISKA FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ATT GÖRA BARN DELAKTIGA.....	31
6.3.1 TIDSBRIST OCH RIKTLINJER.....	31
6.3.2 FÖRÄLDRARS MAKT.....	32
7. ANALYS	34
7.1 ANALYS KOPPLAT TILL SHIERS DELAKTIGHETSMODELL.....	34
8. DISKUSSION	39

8.1. RESULTATDISKUSSION	40
8.2 METODDISKUSSION	44
8.3 VIDARE FORSKNING	45
9. REFERENSER	46
BILAGA 1 – INFORMATIONSBREV	50
BILAGA 2 - INTERVJUGUIDE	51

1. Inledning

Barns delaktighet inom den sociala barnvården har kommit att betonas allt mer de senaste decennierna (Socialstyrelsen, 2015b; Lansdown, 2010). I 1 kap. 2 § regeringsformen (SFS 1974:152) framkommer det bland annat att staten ska jobba mot delaktighet för alla människor i samhället samt att barns rättigheter ska beaktas (Socialstyrelsen, 2015a). En drivande faktor har varit Barnkonventionen, vilken Sverige har ratificerat (Heimer, Näsman & Palme, 2017) och som understryker barns rätt till delaktighet (Artikel 12). I konventionen beskrivs det att barn ska ges rätt att uttrycka sina åsikter samt att dessa ska tas i beaktning (Socialstyrelsen, 2015a). Samtidigt som det skett en ökad betoning på barns rätt till delaktighet inom socialt arbete, har mindre uppmärksamhet riktats mot hur socialtjänsten de facto kan arbeta för att göra barnen mer delaktiga (Kennan, Brady & Forkan, 2018).

Socialtjänsten ska arbeta för att barn ska få växa upp i förhållanden som är goda och trygga för dem. Den sociala barnvården är den instans som fungerar som det yttersta skyddsnätet när situationer föreligger vilka kan göra att barn och unga far illa alternativt riskerar att fara illa. Misstanke om våld i hemmet, brukande av droger eller andra destruktiva beteenden från barnet själv är exempel på sådant som kan få socialtjänsten att träda in (Höjer, Sallnäs & Sjöblom, 2012). En barnvårdsutredning är det verktyg som samhället har för att bedöma ett barns uppväxtvillkor (Östberg, 2010). Enligt 2 kap. 1 § SoL (SFS 2018:347) har kommunerna det yttersta ansvaret för att dess invånare får skydd och stöd. Därför har kommunerna enligt 11 kap. 1 § SoL (SFS 2012:776) skyldighet att inleda utredning om något som kan leda till någon form av åtgärd kommer till nämndens vetskap.

Begreppet delaktighet är ett vitt begrepp som kan inkludera flera olika saker. Det ter sig som ett svårtolkat begrepp utan någon tydlig definition men som oftast inkluderar att barnen blir lyssnade till (Lansdown, 2010). Tidigare forskning visar på att barn inte alltid blir hörda inom ramen för en barnvårdsutredning och att de är inte är delaktiga i beslutsprocessen kring beslut som kan komma att ha en enorm påverkan på deras liv (Leeson, 2007; Leviner, 2018). Tidigare forskning visar att när barnen upplever att de inte blir lyssnade till kan de känna sig maktlösa och hjälplösa. Barn som har varit aktuella länge i socialtjänsten har även beskrivit att bristande delaktighet kring viktiga beslut i deras liv kan leda till att de upplever att de inte vet vem de är samt att de kan ha svårt att veta vad de vill därför att de inte blivit tillfrågade (Leeson, 2007).

Utifrån ovanstående beskrivningar har vi valt att undersöka barns delaktighet ur socialsekreterares perspektiv för att se hur de själva definierar delaktighet och hur de upplever att de arbetar för att göra barn delaktiga.

1.1. Syfte

Syftet med studien är att, utifrån socialsekreterares utsagor, undersöka definitioner samt utförandet av barns delaktighet inom barnvårdsutredningar.

1.2. Frågeställningar

- Vad beskriver socialsekreterare att barns delaktighet innebär inom ramen för en barnvårdsutredning?
- Vilka strategier använder socialsekreterare sig av för att möjliggöra barns delaktighet under utredningsprocessen?
- Vilka förutsättningar kopplade till organisationen beskriver socialsekreterare finns när det gäller att göra barn delaktiga?

1.3 Avgränsningar

Utifrån studiens syfte intervjuas anställda som arbetar inom socialtjänsten. Att de arbetar med utredningar för barn och unga har varit ett kriterium och därför har andra arbetsområden inom socialtjänsten uteslutits. Geografiskt har vi begränsat oss till Stockholm kommun samt till närliggande kommuner.

1.4 Disposition

Upplägget för denna text ser ut som följande: Vi inleder med att redogöra för några begrepp som används i uppsatsen. Därefter ger vi en bakgrund till vår forskning följt av en framställning av forskningsfältet idag. Efter det kommer en beskrivning av vår forskningsmetod och teorin vi kommer att använda oss utav i vår forskning. Vidare redovisar vi vårt resultat. I resultatet kommer endast det vi fått fram ur våra intervjuer presenteras, där koppling till teori och tidigare forskning utesluts. Därefter kommer vi att koppla vårt resultat till Shiers delaktighetsmodell i analysen. Vi avslutar med en diskussion där vi presenterar våra slutsatser i förhållande till tidigare forskning.

1.5 Begreppsdefinitioner

Nedan kommer vi att beskriva några relevanta begrepp för vår studie och som underlättar fortsatt läsning.

1.5.1 Socialsekreterare

Socialsekreterare är yrkestiteln för professionella för de som arbetar med utredning, inom socialtjänsten (Socialstyrelsen, 2016). I beskrivningen av tidigare forskning har vi i vissa fall använt begreppet socialarbetare synonymt med socialsekreterare, då författaren har använt den benämningen. I vår studie åsyftar vi socialsekreterare som arbetar inom utredning för barn och unga. När vi använder begreppet barnsekreterare syftar vi på socialsekreterare som arbetar med barn 0-12 år och när vi skriver ungdomssekreterare avser vi socialsekreterare som arbetar med ungdomar 13-20 år.

1.5.2 BBIC

BBIC (Barnets behov i centrum), är en utredningsmetod som har sin utgångspunkt i Socialtjänstlagen (2001:453) och FN:s konvention om barnets rättigheter. Genom BBIC ämnas barnets delaktighet och inflytande att stärkas och samarbetet kring barnets familj och nätverk att utvecklas. Metoden är avsedd att forma en struktur och systematik i arbetet för att underlätta handläggning och uppföljning samt att öka kvaliteten och rättssäkerheten (Socialstyrelsen, 2018b).

1.5.3 Signs of safety

Signs of safety är en riskbedömningsmodell som fokuserar på att i ett barns liv ta fram risk- och skyddsfaktorer. Socialsekreteraren kartlägger detta tillsammans med barnet och vårdnadshavare (Östberg, 2014).

1.5.4 Nalle-kort

Nalle-kort, eller känslokort som är Socialstyrelsens benämning av sådana kort, är hjälpmedel vid samtal med yngre barn. Korten syftar till att göra barnet mer engagerad i samtalet, samtidigt som en gemenskap kan skapas tillsammans med barnet (Socialstyrelsen, 2018a).

2. Bakgrund

I följande avsnitt kommer vi att beskriva det svenska barnavårdssystemet, hur barnavårdsutredningar ter sig samt vilka lagar och andra förutsättningar som finns för barn idag.

2.1 Sverige - ett familjestödssystem

Gilbert (1997) beskriver att det finns två modeller eller idealtyper inom den sociala barnavården. Barnskyddsperspektivet har fokus att skydda barnet och föräldrarna ses som grunden till problemet och insatserna präglas av juridiska åtgärder. Den andra modellen är ett familjecentrerat perspektiv som bygger på en allians med föräldrarna och socialarbetaren och frivilligt deltagande från föräldrarnas sida. Insatserna är terapeutiska och behandlar familjen som en enhet. Den sociala barnavården i Sverige har klassificerats som framförallt bestående av ett familjecentrerat perspektiv (Heimer et al., 2017). I Sverige finns emellertid också inslag av ett barnskyddsperspektiv. Detta märks till exempel genom lagen om anmälningsplikt. Anmälningsplikten innebär att myndigheter och enskilda verksamheter som arbetar inom hälso- och sjukvården eller socialtjänstens område, där barn och unga berörs, är skyldiga till att omgående anmäla socialnämnden om de får reda på förhållanden vilka kan betyda att socialnämnden behöver ingripa för att skydda barn (Wiklund, 2006).

2.2 Barnavårdsutredningar i Sverige

En barnavårdsutredning inom socialtjänsten innefattar både en administrativ del och en process som involverar möten med familjer samt andra viktiga parter i barnets liv. Socialsekreterare håller främst möten med barnet och barnets familj, men även med informationskällor som skola och polis kan vara relevanta för utredningen (Ponnert, 2015).

Alla barn från 15 år och uppåt har enligt SoL 11 kap. 10 § (SFS 2001:453) rätt att föra sin talan i mål och ärenden. Barn ska emellertid alltid höras utifrån en bedömning av hens ålder och mognad. Bedömningen innefattas också av om barnet kan ta skada av att bli hörd samt om det är till nytta för utredningen. Om barnet inte själv framför sina egna åsikter ska hens inställning kartläggas på annat sätt så långt det är möjligt (Prop. 2009/10:192). Dessa formuleringar om barns rätt att bli hörda återfinns i FNs Barnkonvention artikel 12. I Europa är det förhållandevis tydligt hur de olika medlemsländerna lagmässigt ska skapa ett barnanpassat juridiskt läge men mer detaljerade riktlinjer om hur enskilda socialarbetare ska tillämpa lagen i individuella fall går inte att återfinna (Leviner, 2018). Detta gör att olika socialarbetare ges möjlighet att tolka

lagtexten och vad som förväntas av dem kring att lyssna på och göra barn delaktiga. För att minska olikheter i bedömningar använder de flesta kommuner runt om i Sverige sig av BBIC som utredningsmetod. Detta för att ha en nationell sammanhängande struktur för den sociala barn- och ungdomsvården (Socialstyrelsen, 2015b).

2.3 Barnkonventionen

I Sverige, där vår studie tar avstamp, är de sociala rättigheterna väl utbredda vid en internationell jämförelse. Detta gäller även barns rättigheter (Heimer et al., 2017). Sverige ratificerade FN:s deklaration om barns rättigheter, Barnkonventionen, år 1990 (Heimer et al., 2017). I Barnkonventionen finns bestämmelser vilka behandlar mänskliga rättigheter för barn. Konventionen är ett rättsligt förpliktande internationellt avtal vilket de länder som skriver på har åtagit sig att göra det bästa de kan för att följa (Heimer et al., 2017). Barnkonventionen kommer att bli svensk lag januari 2020 (2017/18:SoU25) och förhoppningen är att ett barnrättsbaserat perspektiv kommer att få ökat inflytande i praktiken (Prop. 2017/18:186).

Barnkonventionen lyfter aspekterna barnets bästa samt barnets rätt att få sin röst hörd. Det betyder att alla barn ska få sin röst hörd oavsett ålder och mognad. Just ålder och mognad är aspekter som återfinns i 11 kap. 10 § (SFS 2001:453), där socialarbetaren enligt lag ska lyssna på barnet, men detta utifrån barnets uppfattade ålder och mognad. Sverige har alltså bundit sig att försöka göra sitt yttersta för barns bästa och barns röst, samtidigt som de enligt lag inte är tvungna till att göra det då det kan motiveras med otillräcklig ålder och eller mognad.

3. Forskningsöversikt

I detta avsnitt kommer vi att beskriva den forskning som vi har funnit avseende barns delaktighet inom social barnavård. Vi kommer börja med att beskriva hur vi har gått tillväga för att finna relevant forskning, följt av en redovisning av kunskapsområdet idag.

3.1. Sökprocess

Databaserna som vi har använt oss av när vi har sökt litteratur har varit Stockholm universitets biblioteks egen databas, Diva samt Google Scholar. Litteraturen vi har använt oss av har uteslutande varit peer reviewed, med undantag för myndighetstexter från Socialstyrelsen som vi funnit relevant att redogöra för i detta sammanhang. För att hitta användbar litteratur har vi använt flertalet sökord och i olika kombinationer. Vi har även sökt på hela fraser

sammanhängande och orden var för sig samt använt oss av en öppen sökmetod, vilket innebär att sökningen sker på alla alternativa böjningar av det aktuella ordet. Vi har sökt samtliga ord på både engelska och svenska för att på så sätt vidga resultaten. Sökord vi har använt oss av är child protection service, sweden, participation, child participation, social work, child protection, Children's convention, Article 12, convention on the rights of the child, Shiers delaktighetsmodell, socialekreterare, barns röst och barns rätt.

Träffar vilka vi anser överensstämmer med vår forskning har prioriterats, där artiklar som rör barn och deras delaktighet ses som mest intressanta. De relevanta artiklar vi har funnit har vi även sökt litteratur vidare genom. Artiklarna vi har funnit relevanta har varit från olika delar av världen. Trots att studier har gjorts i andra samhällen och i kontexter än den vi ämnar undersöka, finner vi dem relevanta då det är tänkbart att förutsättningar för barns delaktighet inom social barnavård uppvisar likheter mellan olika länder.

3.2 Forskningsöversikt

I detta avsnitt kommer vi att beskriva den forskning vi har funnit avseende barns delaktighet som vi fann inom forskningen men som också gick att koppla till vår egen studie. De teman som vi har beskrivit forskningen utifrån är: definition av barns delaktighet, föräldrars påverkan och makt, svårigheter med att göra barn delaktiga, konsekvenser av barns delaktighet samt aktörs- och skyddsperspektivet.

3.2.1 Definition av barns delaktighet

Socialstyrelsen (2015a) definierar barns delaktighet och pekar på att det finns tre steg, nämligen barns rätt till information, barns rätt att komma till tals och bli lyssnade till samt att barns rätt till inflytande och självbestämmande. Barns delaktighet bedöms inte vara detsamma som att barnet får bestämma, utan barnet kan vara delaktig på flertalet sätt utan att få vara med och fatta beslutet. Vidare lyfter Socialstyrelsen (2015a) att med respekt för barnet är det centralt att tydliggöra att även om barnets åsikt är av vikt finns det även andra komponenter som påverkar beslutet. För att kunna möjliggöra barns delaktighet är det viktigt att personal besitter kunskap om hur barns delaktighet kan uppnås inom den egna verksamheten, med andra ord behövs det finnas utarbetade arbetssätt för detta (Socialstyrelsen, 2015a).

Bijleveld, Dedding och Bunders-Aelen (2015) visar på att socialarbetare generellt tycker att barns delaktighet är en viktig aspekt i barnavårdsutredningar. Dock finns det ingen tydlig bild hos socialarbetare vad delaktighet hos barn i utredningar betyder (Bijleveld et al., 2015). Vissa menar att delaktighet innebär att det ges utrymme för barnet att framföra sina åsikter. Andra ser att delaktighet uppfylls när socialarbetaren ger barnet information om vad som händer i utredningsprocessen. För att barnet ska kunna ha en åsikt rörande utredningsprocessen behöver barnet veta vad det är de ska uttala sig om, alltså få information om utredningens förfarande och vad som ska komma att ske härnäst (Bijleveld et al., 2015; Leviner, 2018). Ytterligare en definition på barns delaktighet som Kennan et al. (2018) lyfter är att ju fler möten barnet deltar i, desto större är chansen att de även är delaktiga i själva beslutsfattandet.

3.2.2 Föräldrars påverkan och makt

Det finns även forskning som belyser barns delaktighet i förhållande till föräldrars påverkan och makt under utredningarna. Kosher (2018) beskriver, utifrån en israelisk kontext, att barn har en mer positiv syn på deras rätt till deltagande och självbestämmande jämfört med vad föräldrarna har. Barns deltagande beror även på barnens och deras föräldrars inställning till vad deltagande är (Kosher, 2018). Föräldrars attityd till barns deltagande ska dock inte få påverka i vilken utsträckning barn får sin röst hörd. I en proposition från regeringen år 2009 framkommer att det ska gå att tala med barn utan hinder från vårdnadshavare. Detta då barns bästa alltid ska tas i beaktning och barnets inställning ska klargöras. Därför ska samtal med barn alltid ske om det bedöms behövas (Prop. 2009/10:192).

När socialsekreterare berättar om familjers situation är det främst föräldrarnas förändringspotential samt deras förmåga att ha en bra relation till barnet som berörs (Östberg, 2010). Barnen verkar i detta avseende inte vara huvudperson för utredningarna. En möjlig förklaring till barnens frånvaro i det sociala barnavårdsarbetet beskriver Östberg (2010) kan vara socialsekreterarnas ovilja att dra in barnen i utredningsarbetet. Det kan vara så att socialsekreterarna gör bedömningen att det inte finns anledning att de träffar barnet alternativt inte vill riskera att förtroendet mellan socialtjänsten och föräldrarna förstörs.

Vidare kan den starka strävan efter samverkan med föräldrarna vara en aspekt som försvårar arbetet att göra barn delaktiga (Heimer et al., 2017). I Sverige finns det ingen specifik lagbalk som enbart berör barn utan barnen innefattas av Socialtjänstlagen som vilar på frivillighet. Detta innebär i realiteten, att för utsatta barn är det egentligen föräldrarnas frivilliga deltagande som

avgör då föräldrarna kan välja om de vill delta i utredningen och om de godkänner någon typ av insats för barnet. Föräldrarna påverkar även barns delaktighet trots att det står i Socialtjänstlagen 11 kap 10§ att barn ska ges möjlighet att uttrycka sin åsikt. Föräldrarnas samtycke är en avgörande faktor för den sociala barnvården i Sverige. I avsaknad av strategier för att försöka stärka barns delaktighet kan därför föräldrarna forma en snedvriden bild av problematiken (Heimer et al., 2017). I lagstiftningen kan utläsas att samtidigt som barnets bästa ska vägas tungt, är det viktigt med en god samverkan med föräldrar. Att upprätthålla dessa två faktorer samtidigt kan vara problematiskt (Heimer et al., 2017; Montserrat & Casas, 2017).

I en översikt av forskning om barns delaktighet inom barnvården lyfter Bijleveld et al. (2015) barns uppfattningar kring deras delaktighet i processer som rör dem. Av studien framkommer att barnen upplever att deras grad av delaktighet var begränsad alternativt att de inte var delaktiga alls. De uppger att informationen till dem varit bristfällig liksom deras möjlighet att kunna påverka. Barnen upplevde att de ibland inte fick chansen alls att påverka, och när de fick chansen att göra det togs inte deras åsikter hänsyn till (Bijleveld et al., 2015).

3.2.3 Svårigheter med att göra barn delaktiga

Vidare visar den forskning vi funnit att det finns faktorer som kan försvåra arbetet för barns delaktighet. Det är centralt att socialarbetaren har en nära och tillitsfull relation med barnet. Det möjliggör för att barnet ska känna sig trygg och våga berätta en sanningsenlig berättelse (Montserrat & Casas, 2017; Kennan et al., 2018). I motsättning till detta beskriver Östberg (2010) att socialarbetare kan sträva efter att inte lära känna barnen med syftet att barnen inte ska behöva träffa så många myndighetspersoner. Alternativt att socialarbetarna bedömer att barnen är för unga för att dras in då de ändå inte har förstått vad som har hänt samt bakgrunden till att de är aktuella på socialtjänsten. Montserrat och Casas (2017) beskriver också att det kan vara svårt att bygga upp en nära och trygg relation till följd av hög arbetsbelastning. En studie Montserrat och Casas (2017) genomförd i Spansk kontext, uttrycker att socialarbetarna ser vikten av att avsätta tid för varje barn i syfte att skapa god relation. Men det är också denna tid som Bijleveld et al. (2015) menar ska avsättas som bedöms som problematisk till följd av tidsbrist.

Andra skäl som belyses, vilka påverkar varför socialarbetare inte gör barn delaktiga, är farhågor att barnens delaktighet ska påverka dem negativt. I Sanders och Mace (2006) studie om

barnskyddsprocesser framkommer det att inte går att säkerställa att det barnet säger är det som hen verkligen tycker då föräldrar kan påverka barnen i den riktning de önskar.

I artikel 12 i Barnkonventionen går det att utläsa att alla barn som är kapabla att forma sina åsikter ska ha rätt att uttrycka dem (SÖ 1990:20). Lansdown (2010) pekar på att även de allra yngsta barnen är förmögna att forma och uttrycka sina åsikter, även när de ännu inte har de språkliga färdigheterna att uttrycka dem. Lansdown (2010) menar på att det inte borde vara en lägre åldersgräns för rätten till deltagande och det borde inte heller vara ett krav att barnen ska uttrycka sig med så kallat vuxenspråk. Implementeringen av artikel 12 kräver således att socialarbetarna har kunskap om icke-verbala kommunikationsformer som lek, kroppsspråk och mimik. Detta kan vara de mindre barnens redskap för att förmedla sina åsikter och visa på en förståelse för omvärlden (Lansdown, 2010)

3.2.4 Konsekvenser av delaktighet för barn

Om socialarbetare lyssnar på barn och gör dem delaktiga visar forskning att det har positiva följder. Vis, Strandbu, Holtan & Thomas (2011) påvisar flera gynnsamma effekter av att barn delges information. När detta sker stärks relationerna mellan barnet och familjen respektive socialarbetare. Utöver det kan delaktigheten leda till ökad självkänsla samt en ökad känsla av kontroll och behärskning. Dock har det inte gått att bevisa att barn de facto klarar sig bättre i framtiden om de har fått vara delaktiga i utredningsprocessen såväl som i beslutsprocessen (Vis et al., 2011). Leeson (2007) belyser i sin studie från en brittisk kontext barn som inte upplevt att de varit delaktiga i beslutsprocesser. Barnen beskriver att de kan känna sig hjälplösa och maktlösa inför att inte få vara delaktig kring beslut som trots allt skulle ha stor inverkan på deras liv.

3.2.5 Aktörs- och skyddsperspektivet

Hollander (2004) lyfter upp två perspektiv gällande barn, aktörsperspektivet och skyddsperspektivet. Aktörsperspektivet innebär att en ser att ett barn, liksom en vuxen, är kapabel till att själv tycka till i frågor som rör en samt uttrycka sin vilja och åsikt. Inom aktörsperspektivet betraktas barnet i högre grad som självständig medan inom skyddsperspektivet är det som att de vuxna nästintill hindrar barnet från att fatta egna beslut med oro för att barnet kan skadas.

Bijleveld et al. (2015) beskriver att det är olika hur väl socialarbetarna involverar barnen i utredningsprocessen. Vissa socialarbetare tror att barn inte kan bära ansvaret att fatta beslut, utan beslutsfattandet hänvisas till de vuxna istället. Att också skydda barn, främst små barn, är en aspekt vilken leder till att socialarbetare minskar barnens grad av delaktighet (Bijleveld et al., 2015). Detta är ett resonemang som också inkluderas av skyddsperspektivet, att barnen inte ska fatta egna beslut med motiveringen att de ska skyddas.

3.2.6 Sammanfattning av forskningsfältet

Definitionen av delaktighet är inte entydig, vilket påverkar hur arbetet att göra barn delaktiga utförs i praktiken (Lansdown, 2010). Att involvera barn i processer har visat sig vara problematiskt. Brist på tid och för hög ärendebelastning har också lyfts som orsaker som försvårar arbetet med att göra barn delaktiga (Bijleveld et al., 2015). Ytterligare en bidragande faktor till att delaktighet kan vara svårt att uppfylla för barn är att föräldrar har stor makt i kontakten med socialtjänsten (Östberg, 2010; Heimer et al., 2017).

Utifrån lagstiftning och andra bestämmelser finns det en tydlig strävan efter att göra barn delaktiga (SFS 1974:152; Socialstyrelsen, 2015a). Att göra barn delaktiga medför flera positiva följder, medan det vid brist av delaktighet för barn kan leda till negativa konsekvenser (Vis et al., 2011; Leeson, 2007). Socialtjänsten kan dock brista i att låta barn vara med och påverka sina beslut samt att göra dem delaktiga (Heimer et al., 2017).

4. Forskningsmetod

Vi har genomfört kvalitativa intervjuer med sex socialsekreterare som arbetar med barn och unga. Kvalitativa intervjuer valdes för att få en djupare förståelse för hur socialsekreterarna resonerar kring hur barns delaktighet ter sig när de är föremål för en barnavårdsutredning. Vidare har vi använt oss av en intensiv och kvalitativ design (Jacobsen, 2012). Designen syftar till att få fram så många detaljer och nyanser som möjligt. I detta avseende är det centralt att fånga upp den enskilda individens tolkning eller förståelse av ett visst fenomen. Designen innebär även att forskaren försöker få full förståelse för förhållandet mellan individen och den kontext som hen befinner sig i. I en intensiv design arbetar forskaren med få enheter för att verkligen komma in på djupet med de enheter som undersöks (Jacobsen, 2012).

4.1 Tillvägagångssätt

Vi började med att utforma ett informationsbrev (se Bilaga 1). Brevet innehöll information om vår studie, etiska principer samt en förfrågan om att ställa upp på intervju. Vi sökte därefter upp kontaktuppgifter till chefer för enheter på socialtjänsten som arbetar med utredning barn och unga, inom samtliga stadsdelsförvaltningar i Stockholm stad samt fyra kranskommuner. Informationsbrevet mailade vi sedan till dem, med en önskan om att det skulle skickas vidare till chefernas medarbetare. De chefer vi inte fick respons från efter sju dagar ringde vi och påminde om vår förfrågan. Genom våra förfrågningar fick vi svar från sex socialsekreterare som arbetar med utredningar för barn och unga, fördelade på två stadsdelsförvaltningar inom Stockholm stad samt två kranskommuner. Dessa socialsekreterare var villiga att ställa upp på en intervju. Fyra av intervjuerna hölls på socialsekreterarnas kontor, och de resterande två genomfördes i Socialhögskolan respektive i socialsekreterarens hem, vilka var platser som passade socialsekreterarna bättre.

4.2 Urval

Det urval vi har använt oss liknas vid vad som inom metodlitteratur kallas för målinriktat bekvämlighetsurval (Bryman, 2011). Ett målinriktat urval innebär att forskaren väljer intervjupersoner utifrån vilka forskaren tror är relevanta för det som ska studeras (Bryman, 2011). I vår studie har vi intervjuat sex socialsekreterare som arbetar med barnavårdsutredningar, då det är den målgruppen som är intressant för vår studie utifrån vårt syfte. Tre arbetar med barn i ålder 0-12 år och tre arbetar med ungdomar mellan 13-20 år. Av intervjupersonerna identifierar sig fem som kvinnor och en som man. Då denna könsfördelning är ojämn har vi valt att inte fokusera på den aspekten i vår undersökning.

Vidare förklarar Bryman (2011) att bekvämlighetsurval innebär att forskaren väljer intervjupersoner som för tillfället finns tillgängliga för forskaren. Genom vårt bekvämlighetsurval medföljer risken att våra intervjupersoner gemensamt har en öppen syn på hur barn kommer till tals och synen på det egna arbetet kan också vara just positivt i detta avseende. Personer som däremot finner detta mer obekvämt och eventuellt har sämre erfarenheter riskerar att representeras i mindre utsträckning. Ytterligare ett eventuellt problem med ett bekvämlighetsurval är att intervjupersonerna inte är slumpmässigt utvalda vilket kan försämra generaliserbarheten. Vårt val att genomföra intervjuer med intervjupersoner från ett bekvämlighetsurval ser vi ändå som rimligt i förhållande till vår frågeställning då dessa

socialsekreterare trots en eventuell skevhet de facto kan besvara frågorna kring hur just de upplever att de arbetar för att göra barn delaktiga. Under intervjuerna kunde även socialsekreterarna föra diskussioner kring brister med deras egna arbetssätt eller organisationens utformning som försvårade barns möjlighet att vara delaktiga vilket också stärker vårt val av att använda oss av ett bekvämlighetsurval.

Under datainsamlingen använde vi oss utav ett induktivt förhållningssätt. Ett induktivt förhållningssätt innebär att forskaren vid insamlingen gör det på ett öppet sätt samt att styrning av datainsamling sker i sådan liten grad som möjligt. Det öppna förhållningssättet, utan förväntningar och förutfattade meningar som styr, gör att forskaren blir mindre begränsad i sin process. Empirin blir här utgångspunkt för teorin och inte tvärtom (Jacobsen, 2012). Vi har strävat efter att vara så öppna och lyhörda som möjligt under vår insamlingsprocess. Vi hade inte heller vår teori, Shiers delaktighetsmodell, som grund när vi intervjuade socialsekreterarna utan lyssnade till deras utsagor förbehållningslöst. Detta är främst det som gör vår studie induktiv, att vi hade empirin som utgångspunkt och inte teorin.

4.3 Genomförande av intervju

För att genomföra intervjuerna skapade vi en intervjuguide (se Bilaga 2). Kvale och Brinkmann (2014) beskriver att en intervjuguide kan liknas vid ett manus vilken ger intervjun en struktur. Vår intervjuguide var en semistrukturerad sådan, vilket Bryman (2011) skildrar som att intervjuaren har formulerat teman vilka forskaren anser är viktiga för intervjun och som intervjun ska behandla. Frågorna kring dessa teman ska finnas med i intervjuguiden, men det är inte nödvändigt att ställa dem i den ordningen de är skrivna, utan det är möjligt att byta plats på dem. Under intervjun utgick vi dels från intervjuguiden, men vi växlade mellan frågorna och ställde dem på så sätt inte alltid i intervjuguidens ordningsföljd. Våra teman som vi använde oss av var mötesstruktur, utredningens utförande och delaktighet.

Vidare beskriver Bryman (2011) att en semistrukturerad intervju består av frågor, där det finns utrymme för följdfrågor inom de områden där forskaren vill veta mer. Följdfrågor ställdes beroende på situationen om sådant som kunde vara relevant för studien. Vi båda närvarade under samtliga intervjuer. Detta för att vi skulle få en ökad förståelse och känsla för det sagda.

Innan vi började ställa våra intervjufrågor klargjorde vi syftet med studien samt att vi skulle spela in intervjun. När intervjupersonen uttryckte att det kändes okej startade vi intervjun. Kvale och Brinkmann (2014) beskriver att det är fördelaktigt att ge en god presentation för intervjupersonen innan intervjun börjar. Den kan innehålla just redovisning av vad intervjun syftar till samt information om inspelning. En annan aspekt som Kvale och Brinkmann (2014) skildrar är viktig under intervjuens gång är att visa intervjupersonen respekt, förståelse samt lyssna uppmärksamt på personen. En strävan för att uppnå detta fanns hos oss. Vi försökte vara inkännande, uppmärksamma och intresserade av vad intervjupersonerna hade att säga. Efter intervjun stämde vi av med intervjupersonen hur det hade känts att prata om det aktuella ämnet. Vi gav också utrymme för intervjupersonens egna eventuella frågor. Att avrunda på det sättet menar Kvale och Brinkmann (2014) går i linje med hur en god intervju bör läggas upp.

Då stort fokus i intervjuer ligger på ord (Bryman, 2011), spelade vi in materialet så att vi kunde vid bearbetningen veta vad som sades. Bryman (2011) belyser också att intervjupersoner tenderar till att vara öppna och villiga att samarbeta när de väl valt att ställa upp på intervju. Vi upplevde att det också var fallet vid våra intervjuer.

4.4 Bearbetning av material

När vi hade samlat in vår empiri inledde vi bearbetningen av materialet. Kvale och Brinkmann beskriver (2014) att processen att omarbeta intervjusamtalet till skrift möjliggör analysering, verifiering och redovisning av kunskapen i materialet.

Innan vi började transkribera diskuterade vi hur vi skulle skriva ut det sagda i text. Forskaren ska vid kvalitativ forskning fokusera på hur och vad som sägs i en text (Bryman, 2011). Därför valde vi att försöka lägga vikt vid att få med sådant som kan ge ökad förståelse för vad intervjupersonen sade och menade. Vi valde därför bland annat att skriva ut alla ord och yttringar som till exempel "mm" och "eh". På så sätt önskade vi få en tydlig bild av hur intervjupersonen menar när hen uttrycker sig.

När transkriberingen var genomförd gick vi över till att koda och tematisera intervjumaterialet. Kvale och Brinkmann (2014) beskriver att kodning innebär att forskaren tar fram ord från texten vilka fungerar som nyckelord som underlättar identifiering av teman senare. Genom vår kodning fann vi relevanta ord som "god relation med föräldrar", "information", "tidsbrist",

“enskilda samtal” med flera. Efter att vi hade kodat gick vi över till att analysera intervjumaterialet ytterligare. Detta gjorde vi via meningskoncentrering, även kallat tematisering, vilket Kvale och Brinkmann (2014) beskriver som att forskaren fokuserar på meningstolkning (Kvale och Brinkmann, 2014). En ökad förståelse för texten skapas här genom att forskaren letar efter nyckelord och sammanhang. Några teman som vid denna del av processen uppkom var “föräldrars makt”, “tidsbrist”, definition av delaktighet” och ett flertal andra. Här delade vi också upp citaten efter vilken åldersgrupp som socialsekreterarna arbetade med barn eller ungdomar. Därefter skapade vi även tre övergripande teman, där meningskoncentreringen sorterades in, vilka omfattade våra intresseområden och överensstämde med vårt syfte. Dessa tre teman var *Delaktighet*, *Strategier för att uppnå delaktighet* och *Organisatoriska förutsättningar för att göra barn delaktiga*.

Efter databearbetningen, och när vi hade tre klara teman, kopplade vi samman vårt empirireultat med Shiers delaktighetsmodell. Vi gick systematiskt igenom varje nivå i modellen för att således kunna utröna inom vilken nivå och inom vilka steg som våra respondenters svar passade in.

4.5 Studiens tillförlitlighet

Reliabilitet och validitet är centrala begrepp inom forskningen för att värdera styrkan och tillförlitligheten i den kunskap som produceras. Dessa begrepp kommer från början från en kvantitativ tradition men används alltså inom kvalitativ forskning. Inom kvalitativ forskning har även utarbetats andra begrepp som liknar validitet och reliabilitet för att bedöma en studies tillförlitlighet: möjlighet att styrka och konfirmera, trovärdighet, pålitlighet samt överförbarhet (Bryman, 2011). Vi kommer nedan att diskutera uppsatsens tillförlitlighet utifrån dessa olika begrepp.

Möjlighet att styrka och konfirmera innebär att forskaren agerat i god tro under undersökningen, men med utgångspunkten att det inte går att vara objektiv i samhällslig forskning. Det ska utom tvivel vara uppenbart att forskaren inte har låtit egna värderingar påverka forskningens utförande (Bryman, 2011). Vi har under vår forskningsprocess varit medvetna om denna aspekt. Därför har vi haft en stark strävan mot att hålla oss så objektiva som möjligt i vår undersökning.

Reliabilitet är ett mått på studiens pålitlighet och huruvida forskaren beskriver hur insamlingen och bearbetningen av data har gått till (Bryman, 2011). Reliabiliteten är vidare uppdelad i två begrepp; extern och intern reliabilitet. Extern reliabilitet handlar om i vilken utsträckning undersökningen kan upprepas på ett likartat sätt. Detta är dock generellt sett svårt att uppfylla inom kvalitativa studier till följd av att det inte går att återskapa en exakt likadan social miljö (Bryman, 2011). Vi kan se att den mänskliga faktorn i form av sociala relationer hade en inverkan på våra intervjuer vilket då är ett hinder för att intervjuerna ska kunna upprepas med exakt samma utfall. Vidare betyder intern reliabilitet att medlemmarna i ett forskarlag är överens om hur empirin ska tolkas (Bryman, 2011). Vi har genomgående varit eniga, och när vi väl har varit oense har vi diskuterat saken och slutligen hamnat i en gemensam tolkning. För att förstärka den interna reliabiliteten bestämde vi även att vi båda två skulle närvara vid samtliga intervjuer så att vi båda kunde tolka vad som skedde under intervjun.

Validiteten är liksom reliabiliteten uppdelad i två delar; intern och extern. Intern validitet handlar om giltighet, riktigheten och styrkan i ett yttrande. Kort sagt huruvida forskaren undersöker det som avses att undersöka (Kvale & Brinkmann, 2014). I den interna validiteten ingår även begreppet trovärdighet som syftar till att forskaren ska ha en beskrivning av verkligheten som anses trovärdig i andras ögon och överensstämmer med den sociala verkligheten (Bryman, 2011). I vår forskningsprocess har vi inhämtat empiri och behandlat den utifrån de etiska regler som beskrivs i nästkommande avsnitt. Vidare ser vi att den noga transkriberingen ökat chanserna för att vi har tolkat intervjuerna korrekt och således förstärks möjligheterna till att vår beskrivning av resultatet stämmer överens med socialsekreterarnas utsagor. Den interna validiteten innebär att forskaren redovisar forskningens tillvägagångssätt och alla faser för att utomstående ska kunna bedöma hur de teoretiska slutsatserna som dras är befogade (Kvale & Brinkmann, 2011). Vi har genomgående försökt att vara så transparenta som möjligt i vår presentation av vårt utförande av studien där vi gått igenom varje steg i vår forskningsprocess för att kunna följa läsaren vår process mot de dragna slutsatserna utifrån det material vi har insamlat. Vi har även från studiens början haft en tydlig vision om vad vi ämnar att ta reda på med hjälp av denna studie.

Den externa validiteten, eller överförbarhet, berör i vilken utsträckning som resultaten kan generaliseras till andra situationer, att resultaten går att lyfta till ett större eller annat sammanhang än det undersökta (Bryman, 2011). Att vi har intervjuat personer från flera

kommuner och stadsdelsförvaltningar förstärker generaliserbarheten då det visar att det inte bara är en kommun som arbetar på det nedan redovisade sättet. De olika kommunerna har också till viss grad olika politiska styren, vilket skulle kunna ge en bredare bild av hur det ser ut och på så sätt möjliggöra en generalisering till andra kommuner. Däremot kan det också argumentera för att vi inte har intervjuat tillräckligt många socialsekreterare inom varje kommun eller stadsdelsförvaltning för att kunna dra några större generella slutsatser.

Inom kvalitativ forskning talas ofta om analytisk generalisering, där målet är att utvidga och generalisera resultaten till teorier (Denscombe, 2014). I studier där analytisk generalisering kan vara relevant kan resultaten ses som en pågående process där de används för att utveckla idéer och resultat från tidigare forskning (Denscombe, 2014.). Vi kan se att våra resultat kopplade till Shiers delaktighetsmodell har kunnat lyfta och konkretisera modellen som helhet, genom att knyta den till berättelser från praktiken. Vi har även förhållit oss till tidigare forskning när vi diskuterat vårt resultat för att eventuellt kunna utveckla de tidigare resonemang och tankegångar som vår studie bygger på.

4.6 Etiska överväganden

Inom ramen för vår studie har vi tagit hänsyn till olika forskningsetiska principer och krav som informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2002). Informationskravet innefattas av att forskaren informerar undersökningsdeltagarna om intervjupersonens uppgift, villkor och frivillighet i studien (Vetenskapsrådet, 2002). Denna information delgav vi i informationsbrevet som skickades ut, samt upprepade det innan intervjuens start. Samtyckeskravet innebär att forskaren behöver undersökningsdeltagarnas samtycke samt att deltagarna själva har rätt att bestämma om, hur länge och under vilka villkor de ska delta. Medverkan ska kunna avbrytas utan att det medför några negativa konsekvenser för personen (Vetenskapsrådet, 2002). I svarsmailet vi fick från intervjupersonerna uttryckte de skriftligt att de ville medverka. Det var även något vi frågade dem ytterligare en gång innan intervjuens påbörjades. Konfidentialitetskravet innebär att alla personliga uppgifter ska anonymiseras till den grad att enskilda individer inte kan identifieras av utomstående (Vetenskapsrådet, 2002). Precis som vi informerade intervjupersonerna om innan anonymiserade vi information som kunde indikera på att det var just dem som hade medverkat i studien. Det sista kravet är nyttjandekravet och innefattas av att uppgifter om enskilda personer som är insamlade i forskningssyfte enbart får användas i detta angivna syfte.

Personuppgifter får inte heller användas för åtgärder eller beslut som direkt berör den enskilde, utan att denne har gett ett särskilt medgivande (Vetenskapsrådet, 2002). Vi har enbart använt empirin för vårt forskningsändamål. Materialet har efter bearbetningen av den raderats.

5. Teoretiska perspektiv

För att analysera vårt resultat kommer vi använda oss av Shiers delaktighetsmodell som beskriver hur barns delaktighet kan se ut i fem olika steg. Shiers delaktighetsmodell tar avstamp i FNs barnkonvention och då främst ur artikel 12 som belyser att barn ska ha rätt att uttrycka sig i alla avseenden som rör barnet. Efter att Barnkonventionen antogs 1989 har det gjorts mycket forskning just kopplat till barns möjlighet till delaktighet och en särskilt framstående modell har varit Harts "Stege av delaktighet" (Hart, 1992). Det som Shier bidrar med är en alternativ modell (Shier, 2001).

Shiers modell tar avstamp i olika riktlinjer som fanns i Storbritannien för att göra barn delaktiga. Modellen har även viss grund i Harts Stege av delaktighet. Shiers delaktighetsmodell syftar inte till att ersätta Harts modell utan kan snarare fungera som ett komplement för praktiker att förstå och utveckla olika aspekter av delaktighet i en process där barn är involverade (Shier, 2001). Harts modell och då även Shiers delaktighetsmodell tar avstamp i empowerment och frigörande teorier (Malone & Hartung, 2010).

5.1 Shiers delaktighetsmodell

Shiers delaktighetsmodell beskriver barns delaktighet i fem nivåer. De fem nivåer i Shiers delaktighetsmodell är:

1. Barn blir lyssnade till
2. Barn blir stöttade till att uttrycka sina åsikter
3. Barns åsikter är tagna i beaktning
4. Barn är involverade i beslutsprocessen
5. Barn delar makten och ansvaret i beslutfattandet

Inom ramen för de olika nivåerna kan enskilda individer och organisationer ha olika grad av aktivt arbete och åtagande för att möjliggöra barnens egen agens. Denna modell syftar till att tydliggöra dessa med hjälp av tre olika stadier av åtaganden nämligen *öppningar*, *möjligheter* och *skyldigheter*. Inom varje nivå sker en öppning när socialarbetare är redo att arbeta på den

aktuella modellen, alltså när socialarbetaren gör ett personligt åtagande eller beslutar sig för att arbeta på ett särskilt sätt. Detta stadie innebär just enbart en öppning att arbeta för på ett särskilt sätt. Det är då inte säkert att det är genomförbart inom organisationens struktur. Det andra stadiet, möjligheter, innefattas av att socialarbetaren ges utrymme att arbeta inom det aktuella steget. Möjligheter som tas upp som exempel är resurser inklusive tid och arbetsbelastning, färdigheter och kunskaper som kan ha förvärvats genom utbildning och utveckling av nya arbetssätt eller nya synsätt. Det sista stadiet, skyldigheter, är när organisationen har satt en viss nivå av delaktighet som en riktlinje som då socialarbetaren har en skyldighet att arbeta utefter. Att arbeta på ett visst sätt, möjliggör barns delaktighet på en viss nivå, genom att detta arbetssätt byggs in i det större systemet (Shier, 2001).

Nivå 1, barn blir lyssnade till

Nivå ett innebär att barnet själv tar initiativet till att uttrycka sin åsikt. Barnet blir lyssnat till av de vuxna, det är barnets eget ansvar att ge sig själv en möjlighet att göra sig hörd. Det görs inga organisatoriska ansträngningar för att möjliggöra att barnet ges ett tillfälle att uttrycka sig och om barnet inte berättar något är det inget som är oroväckande. Inom denna nivå är det vanligt att socialarbetaren uttrycker att hen tror att barnet inte berättar något för att hen inte har något att säga, att de inte är intresserade av att vara med i beslutsprocessen och skulle hellre till exempel leka. Detta till trots att flertalet rapporter visar på det motsatta, att när barn ges chansen har de en längtan efter att bli hörda. Öppningen inom denna nivå kräver att socialarbetarna är redo att lyssna om barnen bestämmer sig för att berätta medan stadie två, möjligheter, innebär att socialarbetarna även måste fundera på hur de kan möjliggöra att barnen kan göra sin röst hörd. Stadie tre innefattas av att organisationen gör det till en skyldighet, ett krav, för socialarbetarna att lyssna noga på vad barnen har att säga (Shier, 2001).

Nivå 2, Barn blir stöttade till att uttrycka sina åsikter

Nivå två, att barn ska bli stöttade till att uttrycka sig, innehåller en förståelse för att barn inte alltid uttrycker sina åsikter. Förklaringarna till det är många och lågt självförtroende, blyghet eller tidigare erfarenhet av att inte bli lyssnade till. Med detta som grund är det inom denna nivå uppmärksammat att för att barnen ska kunna uttrycka sig fritt behöver de att professionella agerar på ett sådant sätt som positivt främjar detta. Att jobba aktivt för att barnen ska ges möjlighet till att uttrycka sig är vad som skiljer nivå ett och två åt. Inom nivå två innebär öppningen igen enbart att socialarbetaren eller organisationen är redo att agera på och hjälpa barnet utefter det hen berättar. Stadie två betyder att det finns olika möjligheter för barn att

uttrycka sig, att det finns olika idéer inom organisationen eller hos den enskilde socialarbetaren för hur barnen ska kunna göra sig hörda. Detta kan inkludera åldersadekvata samtalsmetoder eller olika typer av spel eller aktiviteter som öppnar upp för samtal. Stadie tre innebär även här att organisationen sätter upp ett krav om socialarbetarna är skyldiga att agera på ett sådant sätt att det gör barnet en möjlighet att uttrycka sig (Shier, 2001).

Nivå 3, barns åsikter är tagna i beaktning

Varken nivå ett eller två garanterar att barnens åsikter tas i beaktning i själva beslutsprocessen. Det är detta som skiljer nivå tre från de två tidigare nivåerna, inom nivå tre ska barns åsikter tas hänsyn till. Att barns åsikter tas i beaktning inom ramen för beslutsfattandet innebär inte att varje beslut måste vara i linje med barnets önskan. Barnets perspektiv är ett av flera som ska tas hänsyn till när besluten fattas (Shier, 2001).

En viktig aspekt är att barns delaktighet upp till denna nivå är obligatoriskt för alla myndigheter eller organisationer som har inkorporerat FNs barnkonvention om barns rättigheter. I artikel 12 står det att alla barn som är kapabel till att uttrycka sig ska ges rätten att uttrycka sig fritt i alla avseenden som rör barnet (vilket innefattas av nivå två i delaktighetsmodellen). Vidare står det i artikel 12 att barnets åsikt ska tas i beaktning i förhållande till dennes ålder och mognad, vilket är det nivå tre innebär. Barnkonventionen lyfter inte att barnen bör få återkoppling efter att ha delgivit sin berättelse eller sina åsikter men flertalet myndigheter har poängterat att det är bra att arbeta på det sättet, speciellt om barnens önskemål av någon anledning inte gick igenom (Shier, 2001).

Liksom i de tidigare nivåerna innebär stadierna även i nivå tre att öppningen sker genom att som socialarbetare eller organisationen är redo att ta barns åsikter i beaktning. Möjligheten innebär att det ges organisatoriska förutsättningar att göra barn delaktiga i beslutsprocessen. Skyldigheten för nivå tre innefattas att organisationen gör det som ett krav att implementera artikel 12 från Barnkonventionen. Detta för att säkerställa att barns åsikter och synpunkter blir tagna i beaktning i beslutsfattande processen (Shier, 2001).

Nivå 4, barn är involverade i beslutsprocessen

Nivå fyra kan ses som övergången från konsultation till aktivt deltagande för barn i beslutsprocessen. Vid de lägre nivåerna var barnen delaktiga genom att enbart bidra med med

sina åsikter som skulle kunna hjälpa de vuxna i beslutsprocessen, men att barnen inte är delaktiga i stadiet av processen där de facto besluten fattas. Detta börjar förändras i nivå fyra. Här är barnen aktivt deltagande i processen igenom. Enligt Barnkonventionen är det inte obligatoriskt att barnen är delaktiga i den faktiska beslutsprocessen utan bara att barnen blir hörda och att deras vilja ska tas i beaktning vid beslutsfattandet. Forskning har dock visat att genom att inkludera barnen i beslutsprocessen förstärks barnens självkänsla, känslan av eget aktörskap och samhörighet. Det ökar även barnets förmåga att känna empati och ansvarsfullhet, vilket i sin tur lägger grunden för medborgarskap och demokratiskt deltagande (Shier, 2001).

De olika stadierna följer samma mönster som för tidigare nivåer, öppningen innebär att socialarbetaren eller organisationen är redo att låta barnen vara delaktiga i själva beslutsprocessen. Möjligheten ges när det finns faktiska arbetssätt som möjliggör för barnens deltagande, vilket kan kräva stora förändringar i hur organisationen är utformad. Det kan vara svårt att hitta sätt att involvera barnen i beslutsfattandet utan att riskera tokenism, det vill säga att en enbart på en symbolisk nivå arbetar för att barnen ska bli delaktiga eller att barnen inte har något alternativ kring hur eller när de ska få vara delaktiga. Det tredje stadiet om skyldigheter är uppnått när det finns en riktlinje kring att barnen måste vara delaktiga i beslutsprocessen och därigenom har sagt sig komma över de eventuella hinder som står i vägen för att kunna genomföra detta (Shier, 2001).

Nivå 5, barn delar makten och ansvaret i beslutfattandet

Shiers sista nivå skiljer sig från nivå fyra gradvis. I nivå fyra är barnen aktivt deltagande i beslutfattandet men de har ändå ingen reell makt över beslutfattandet, de vuxna sitter fortfarande på vetot för de slutgiltiga besluten. För att fullt nå upp till nivå fem krävs en uttalad överenskommelse där de vuxna avsäger en del av sin makt och att barnen därigenom har mer konkret inflytande över själva beslutfattandet. Diskussioner om och i så fall hur en ska dela makten måste föras grundade på de för- och nackdelar som finns. Fördelarna är bland annat de som nämndes i nivå fyra och flera av dem förstärks ytterligare genom känslan att barn delar makten kring beslutfattandet med de vuxna. Det är viktigt att nämna att när en delar på makten delar en också på ansvaret kring besluten. Det finns alltid en risk att dessa beslut kan ge negativa konsekvenser och då är barnen och de vuxna gemensamt ansvariga på denna nivå (Shier, 2001).

Shiers delaktighetsmodell menar inte på att barn bör bli pressade till att ta ansvar de inte vill ha eller som de inte är förmögna till att klara av men som många organisationer är utformade är

det troligare att vuxna nekar barnen ökat ansvar än att tvinga barnen till det. Något som Shier lyfter som rimligt är att områden ska ses över där det är möjligt att låta barnen dela makten och ansvaret kring beslutsfattandet för att detta sedan ska ske under stöttande förhållanden (Shier, 2001).

Öppningen inom nivå fem sker genom att socialarbetare och organisationen är redo att dela makten kring beslutsfattande med barnen. Möjligheter ges när det finns arbetssätt som tillåter det. Skyldigheterna kommer sedan till när det blir ett krav, en riktlinje, att barn och vuxna ska på dela makten och ansvaret, i alla fall kring vissa delar av beslutsprocessen (Shier, 2001).

6. Resultat

I följande del kommer vi presentera resultatet vi kommit fram till genom vår insamling av empiri. Vi har delat upp presentationen av resultatet i tre huvudteman. De tre huvudtemana kan kopplas ihop, och på så sätt besvara, varsin frågeställning. Dessa teman är Delaktighet, Strategier för att uppnå delaktighet och Organisatoriska förutsättningar för att göra barn delaktiga. Under de två sistnämnda övergripande temana finns även underteman.

Vi har valt att dela upp intervjupersonerna svar utefter barn- respektive ungdomssekreterare då samtliga socialsekreterare vi intervjuade arbetade i olika team med uppdelningen mellan barn och unga. Vi fann även att deras berättelser ibland skiljde sig något åt vilket vi har valt att lyfta upp i resultatet nedan. Socialsekreterarna är efter sina respektive citat benämnda som "Barnsekreterare 1", "Ungdomssekreterare 1" och så vidare.

6.1 Delaktighet

6.1.1 Socialsekreterarnas definition av delaktighet

"Vi utgår alltid från barnets perspektiv, det är alltid barnets perspektiv och barnets bästa man utgår ifrån, och att barnet ska komma till tals." (Ungdomssekreterare 1)

Flera av socialsekreterarna definierar begreppet delaktighet som att barnen ska bli lyssnade på och ha möjlighet att påverka sin situation. Som socialsekreterare är det då viktigt att ta respektera barnet och hans vilja genom att ta in vad barnet vill och tycker. Detta för att barnet ska känna sig delaktig i den mån det är möjligt.

“Delaktighet... Men det är väl att man har en socialsekreterare som lyssnar på en, tar en på allvar, och att man känner att barnet eller ungdomen känner att den får vara med och påverka om vad som händer i livet, eller det som händer i utredningen, att den får vara med och bestämma.” (Ungdomssekreterare 1)

Delaktighet definieras vidare genom att barnet eller ungdomen själv får bestämma till vilken grad hen vill vara delaktig i utredningsprocessen. Av våra intervjupersoner uttryckte alla på ett eller annat sätt att delaktighet skulle kunna vara att barnet helt enkelt väljer att inte delta i utredningsprocessen, att självvald avsaknad av delaktighet också är en form av delaktighet som måste tas i beaktning av socialsekreteraren. Som citatet nedan visar resonerar denna socialsekreterare, som arbetar med barn 0-12år, att om barnet själv inte vill delta kan en ta in föräldrarnas synpunkter istället.

“Det handlar ju om att barn, de kan ju välja att de inte vill träffa och prata med oss, då har de fått säga sitt och då de är de delaktiga på sitt sätt. Jag tänker att det inte alltid behöver att vi som socialsekreterare behöver träffa dem, jag menar vi behöver ju respektera dem även om de väljer att inte vara med eller vill träffa och prata med oss. Då kanske vi kan tänka att föräldrarna kan prata med dem eller ta in deras synpunkter.” (Barnsekreterare 1)

En annan del som flera socialsekreterare lyfter som viktig att beakta och genomföra för att uppnå delaktighet för barn är att informera barnet om vad som sker i utredningen. Att också göra detta utan att ställa några motkrav på barnet lyfts också upp som något viktigt. Att delaktighet både kan handla om att bli informerad om den egna utredningen, om vad som händer och vilka beslut som tas men även få en förklaring till vad som ligger till grund för besluten. Barnet ska ges möjlighet att få uttrycka sig men det behöver inte betyda att barnet de facto väljer att berätta och det ska få vara okej.

“Ju mer vi har med barnen i utredning, ju mer delaktiga är de ju. Sedan så är delaktighet, kan ju vara olika saker. Jag tänker ju, till stor del handlar det ju också om att de ska få information, och inte bara att man ska tänka att de ska leverera svar.” (Barnsekreterare 3)

Till sist lyfter en socialsekreterare upp något som skiljer sig från de andra intervjupersonernas resonemang. Hen menar att delaktighet är i princip ouppnåeligt utifrån de förutsättningar som

infinner sig idag. För att delaktighet ska kunna uppnås måste alla inblandade parter vara jämbördiga.

“Om barnet kan eller vill ta beslut finns det väl en grad av delaktighet men att vara delaktig innebär också att man är på jämlika premisser och det går det inte att vara som barn i en barnavårdsutredning när det finns ett hot om att bli placerad, att behöva snacka med en torftig psykolog tre dagar i veckan.” (Ungdomssekreterare 3)

Sammanfattningsvis kan vi se att intervjupersonerna ser delaktighet som att en lyssnar på barnen, att barnen får välja om de ska närvara på möten och uttrycka sina åsikter eller inte samt att barnen får information om vad som sker i utredningsprocessen.

6.2 Strategier för att uppnå delaktighet

6.2.1 Utredningsprocessen

När ett nytt ärende startas berättar samtliga socialsekreterare att det första de prioriterar är att träffa barnen och föräldrarna. Detta för att få en bild av fallet. Vid det första mötet med barn hos socialsekreterarna som arbetar med ungdomar mellan 13-20 år nämner två av intervjupersonerna att mötet inleds tillsammans med barnet och föräldrarna, för att sedan skiljas åt och socialsekreteraren träffar då barnet ensam. Barnsekreterarna berättar att de också så tidigt som möjligt träffar barnen men då oftast i sällskap med föräldrarna. I detta avseende skiljer sig arbetet med barn och unga mellan våra respondenter.

Flera av socialsekreterarna lyfter att det är en utmaning att bibehålla barns delaktighet genom hela utredningen. Det som däremot skiljer grupperna åt är att två av barnsocialsekreterarna berättar att barn sällan närvarar vid uppstartsmöten av insats, vilket inte återfanns i ungdomssekreterarnas berättelser.

“Barnen ska ju genomsyra hela utredningen, från början till slut. Och där märker vi när vi tittar på vår egen verksamhet där vi brister, att barnens delaktighet ofta försämras så är det ju under, när det blir insats.” (Barnsekreterare 3)

Som nämnts tidigare definierade en del av socialsekreterarna att delaktighet för barn kunde innefatta att de blev informerade om händelseförloppet för utredningen. Det var ingen av

barngruppens socialsekreterare som delgav inarbetade sätt att göra det. Ungdomssekreterarna var något splittrade i sin beskrivning om när de informerar ungdomarna även om de var överens om att det var en viktig del i ungdomens delaktighet. Två av socialsekreterarna menade på att en bör informera vad som sker inom ramen för utredningen och vad som ska komma att ske härnäst genom hela utredningsprocessen, att vid varje möte berätta vad som har hänt senast, men att det också beror på ungdomen hur intresserad hen är av att faktiskt få veta vad som händer. En annan ungdomssekreterare lyfter att även om hen tycker att information ska ges löpande kan det hända att hen glömmer att informera ungdomen direkt.

”Liksom, ah det är lättare att bara ringa till mamman. Sedan kanske de inte får veta förrän i slutet av utredningen när utredningen är klar. Men man ska tänka på att göra det löpande, att inte glömma bort det. (...) Men jag kan, många kan glömma att just höra av sig och säga det. Och då vet de ju inte de vad som händer, vilket säkert kan vara jättejobbigt för dem.”

(Ungdomssekreterare 2)

På frågan om barnen eller ungdomarna är delaktiga i beslutet berättar socialsekreterarna att barnen eller ungdomarna inte är delaktiga i själva beslutsformuleringen men att barnens vilja eller röst ofta lyser igenom in i beslutet också. En socialsekreterare trycker även på att fast att barnets vilja är central för beslutet är mycket av insatserna frivilliga vilket gör att om föräldrarna motsätter sig kan inte socialsekreteraren bevilja den insatsen vilket gör då att barnets vilja inte kommer med in i beslutet trots allt.

“Ja, nej inte i själva beslutet men de är väldigt delaktiga på det sättet att man har försökt lyfta fram hur de tycker och tänker men själva beslutet är ju antingen att man beslutar att bevilja insats eller avsluta utredning utan insats. Själva beslutet är ju svårt att få dem delaktiga men i bedömningen och i utredningen kanske är det lite lättare.”

(Ungdomssekreterare 2)

6.2.2 Samtal med barn

En annan strategi som användas i strävan mot barns delaktighet är hur samtalen med barnen förs. Samtliga av intervjupersonerna har delvis samtal med barn och vårdnadshavare samtidigt. De tre socialsekreterare som arbetar med barn mellan 0-12 år tenderar att ha mindre enskilda samtal, medan de tre socialsekreterare som har barn mellan 13-20 år har samtal med ungdomen ensam i större utsträckning.

Att träffa barnet själv ser majoriteten av intervjupersonerna som fördelaktigt. En övervägande del av socialsekreterarna är av tron att chansen är större att barnen vågar berätta mer om vad de känner och tycker när föräldrarna inte är med. En annan aspekt som också är positiv när barn har samtal med socialsekreterare utan föräldrar är att en kan lyssna på barnet och vad hen har att säga då möten tillsammans med föräldrarna riskeras att störas av att föräldrar kan tendera att ta över samtalet.

“Det kan komma fram mer saker när man träffar barnet själv. Saker som de inte vill, vågar eller känner för att berätta i föräldrars närvaro. Det kan också bli sådär att när man träffar föräldrar och barn tillsammans har många föräldrar en tendens att vilja svara åt barnet. Och liksom ta över. Så när jag pratar själv med barnet blir det så att barnet själv för sin talan.”

(Ungdomssekreterare 2)

Flera av socialsekreterarna lyfter även att de tycker att det kan vara svårt att göra mindre barn delaktiga just för att de upplever att det kan vara svårt att inhämta deras åsikter. Ett exempel på detta som en socialsekreterare lyfter är att det kan vara svårare för yngre barn att göra sin röst hörd utifrån bristande språkfärdigheter och att barnet inte har kommit tillräckligt långt i sin personliga utveckling. Har barnet däremot haft en tydlig vilja och uttryckt sig klart upplevs det som betydligt enklare att göra barnen delaktiga och få fram deras åsikter.

Vidare lyfts det att det även finns fördelar med att ha möten med alla parter samtidigt, vilket då inkluderar både vårdnadshavare och barn. En intervjuperson tar upp att en närvarande vårdnadshavare vid ett möte med barn kan vara en god stöttning i mötet.

“En förälder kan ju hjälpa eftersom att en förälder ju känner sitt barn kan den hjälpa barnet att vara kvar i samtalet, hjälpa till att hålla fokus till exempel. Och stötta upp, om jag ställer en fråga som barnet inte förstår hjälper föräldern ofta till med att formulera om så, och bekräfta att verkligen barnet har förstått.” (Barnsekreterare 3)

En barnsekreterare pratar också om att de nästan bara har samtal med föräldrar och barn tillsammans, och att samtal med endast barn är då ovanliga.

“Eller i annat fall att man har så att säga triangulerande samtal att man ställer en fråga till mamman fast också att barnet hör vad mamman svarar, så blir det ändå att man pratar med barnet fast genom föräldern.” (Barnsekreterare 2)

6.2.3 Anpassning efter barnen

Samtliga respondenter beskriver att en strategi är att i olika avseenden anpassa sig efter barnen. Socialsekreterarna är överens om att de i utredningar ska sträva efter att lyssna på barnet och arbeta efter hans bästa. Samtidigt kan det finnas hinder vid kontakt med barn. Hindrena kan till exempel vara att barnet inte vill träffa socialsekreteraren. För att ändå kunna genomföra mötena, och på så sätt fullfölja utredningen, har vi kunnat identifiera sätt socialsekreterare arbetar för att anpassa sig för att underlätta utredningen.

Alla socialsekreterare berättar att de arbetar flexibelt i utredningar med barn och familj. En övervägande del av intervjupersonerna uttrycker att hembesök gör att en kan få en mer gedigen bild av familjen och barnet, vilket kan vara till nytta för utredningen.

“Men alltså majoriteten av besöken har vi här. Men man vill ha något hembesök i varje utredning i alla fall. Vi är ganska flexibla. Om det av någon anledning är jobbigt att komma hit så brukar det ju gå att lösa ganska lätt.” (Barnsekreterare 3)

När mötena sker på kontoret berättar socialsekreterarna att en viss anpassning har skett för att göra mötesplatsen bekväm för barnen. Bland annat är rummen inredda på ett sätt som upplevs mysigt och bekvämt för barnen. Det finns även leksaker som små barn kan uppehålla sig med under mötena.

När möten inte lockar barnet att delta i, varken på kontoret eller hemma, kan en viss anpassning ske. Utifrån var barnet är intresserad av har en kunnat kommit överens om aktivitet.

“Vissa ungdomar pratar jag med flera gånger ensam, oftast utanför jobbet. Vi kan ta en promenad, fika, jag har spelat på ett internetcafe med en ungdom.” (Ungdomssekreterare 3)

Utöver tidigare beskrivning av hur det kan te sig om socialsekreteraren har möte med enbart barn respektive barn och föräldrar tillsammans, är det också viktigt att inför ett möte tänka på hur en lägger upp mötet utifrån vilket barn en utreder. Att göra en individuell bedömning av

varje barn, då funktionsnedsättningar som gör att en har lägre koncentrationsförmåga exempelvis, är av stor vikt för att få till så bra träffar och möten som möjligt.

Att bjuda in barn till alla möten är inte en självklarhet. Flera socialsekreterare menar på att risken med att barnet deltar i vissa möten, är att barnet tar del av saker i utredningen vilka inte är nödvändiga för barnet att höra. Detta för att skydda barnet från att behöva känna och ta för mycket ansvar.

“Jag menar barn ska ju inte heller få ta för stort ansvar och ta över vuxenrollen, föräldrarollen och det kanske blir mycket sådant man pratar om på sådana möten.”

(Barnsekreterare 1)

Vid de samtal där barnet är för ungt, har svårt att uttrycka sig eller att det är svårt att få igång ett samtal berättar samtliga barnsekreterare och en av ungdomssekreterare att de brukar använda sig av olika samtalsmetoder, till exempel Nalle-kort. Socialsekreterarna beskriver att de inte fått någon riktlinje att ta hjälp av olika samtalsmetoder utan det är frivilligt för socialsekreterarna att avgöra om det är användbart för utredningen.

Generellt ser vi att barnsekreterarna oftast träffar barnet tillsammans med föräldrarna medan ungdomssekreterare även träffar barnet själv tidigt i utredningen. En annan aspekt som lyfts upp är att socialsekreterarna upplever att barnens grad av delaktighet minskar mot slutet av utredningen, och är desto starkare i början av den. Dessutom återger barnsekreterarna att de tycker att det är viktigt att informera barnen om vad som händer i utredningsprocessen. Dock beskriver de inte tydligt hur de gör för att barnen ska få information. Vidare beskriver att barnen och ungdomarna tenderar att öppna upp sig mer när föräldrarna inte närvarar. Det lyfts också upp att det kan finnas en fördel med att föräldrarna är med i samtalet för att de till exempel kan hjälpa barnen att hålla fokus och språkligt. Till sist strävar socialsekreterarna efter att arbeta flexibelt genom hembesök, anpassade mötesrum på kontoret samt anpassade möten efter individuella behov.

6.3 Organisatoriska förutsättningar för att göra barn delaktiga

6.3.1 Tidsbrist och riktlinjer

Samtliga respondenter lyfter att tidsbristen i kombination med hög ärendemängd är en brist som på flera sätt försvårar möjligheten att uppnå delaktighet för barn på flera sätt. En respondent lyfter att hen tycker att det kan vara svårt att hinna bygga upp den typen av förtroende eller relation för att ungdomen verkligen ska öppna upp sig och kunna prata förtroligt. Att socialsekreteraren gärna skulle träffa ungdomen eller barnen ofta och mer än vad som faktiskt finns utrymme för. Konsekvensen av det blir att barns delaktighet minskar, vilket beskrivs blir extra tydligt i slutet av utredningarna.

“Ja tidsbristen är nog det absolut största problemet i socialtjänsten utan tvekan.”

(Ungdomssekreterare 3)

Samtliga socialsekreterare berättar att de arbetar efter BBIC och Signs of Safety. Dessa arbetsmetoder är riktlinjer som gäller för hela Stockholm stad samt för båda kranskommunerna som vi undersökte. Att det är dessa två metoder som ligger till grund för hur utredningarna genomförs beskrivs i positiva ordalag av socialsekreterarna.

“Nej men BBIC är skitbra. Signs of safety är också jättebra att jobba med. För de förenklar verkligen att liksom... I och med att man jobbar med de två sätten så blir barnen och ungdomarna automatiskt delaktiga för de trycker så mycket på det liksom.”

(Ungdomssekreterare 2)

På frågan om socialsekreterarna har fått riktlinjer ovanifrån berättar de flesta att de inte har fått några konkreta riktlinjer kring hur de exakt ska arbeta för att göra barnen delaktiga, utan snarare att det är ett överhängande men något diffust mål.

“Näe, jag upplever inte så mycket att det är direktiv ovanifrån att ni ska, utan det är nog snarare en vilja hos gruppen. Att vi vill bli bättre. (...) Men jag tänker kring barns delaktighet generellt upplever jag snarare att det är en vilja i arbetsgruppen som styr snarare att det är en ledning som säger något.” (Barnsekreterare 3)

6.3.2 Föräldrars makt

En annan omständighet som socialsekreterarna menar inverkar på möjligheten att göra barn delaktiga är socialtjänstens fokus på att ge stöd till familjen som helhet. Att som socialsekreterare i utredningsprocessen ha en god relation till föräldrarna till det aktuella barnet

beskrivs av respondenterna som viktigt. Hos samtliga socialsekreterare finns en strävan efter att lyssna till föräldrarna och deras vilja.

Flera av intervjupersonerna berättar att de strävar efter att träffa barnet själv någon gång under utredningen. Detta sker dock utifrån premissen att föräldrarna ska tycka det är okej. Här kan vi utläsa att föräldrarnas röst väger tungt. Föräldrarna har alltså en betydande roll i utredningen. En socialsekreterare tar dock upp att det kan vara svårt att arbeta med föräldrar. Detta för att de, till skillnad från barnen, har kunskap kring vilka rättigheter de har. Det gör att de kan ställa krav i utredningen eller på olika sätt försvåra den.

“Föräldrar är dock jättesvåra att jobba med för de har en helt annan grund för att hävda sina rättigheter och ansvarsområden än vad barn har, man kan inte alls utöva samma typ av makt gentemot föräldrar som man kan göra mot barn vilket också gör att man har begränsade verktyg. Om en förälder motsätter sig så har jag ganska ofta väldigt lite jag kan göra kring det, speciellt om barnet är ungt.” (Ungdomssekreterare 3)

Genom respondenternas svar kan vi utläsa att som socialsekreterare för resonemang med föräldrarna och har hög tillit till deras åsikter och antaganden. Till exempel uttrycker en socialsekreterare att de frågar barnets föräldrar om de tycker att barnet ska vara med till kontoret på möten eller inte. Beroende på vad de tycker om att barnet ska följa med till kontoret, vilket kan vara av olika anledningar, agerar socialsekreteraren därefter. Här kan vi se att förtroendet till föräldrarna på så sätt är starkt.

“Där beror det ju också lite på ålder. Vissa barn, jag tänker att små barn så kanske man frågar föräldrarna vad dom tycker mer än vad man gör med lite äldre barn, alltså barn i skolålder, att man frågar föräldern om den tycker om barnet skulle vara bekväm med att komma till kontoret eller tror du att den hellre skulle vilja att vi kommer hem till er.”

(Barnsekreterare 2)

Sammanfattningsvis är det flera organisatoriska omständigheter som lyfts fram som påverkar arbetet med att göra barn delaktiga. Tidsbristen lyfts upp som en tydlig brist i arbetet för att utreda barn. Vidare använder sig samtliga socialsekreterare av metoder som BBIC vilken är en riktlinje från Socialstyrelsen. Andra tydliga riktlinjer från organisationen verkar inte finnas,

utan arbetet sker i hög grad utifrån socialarbetarens egen bedömning. Utöver det kan vi också se att föräldrar har stor makt och inverkan på i vilken mån barn kan göras delaktiga.

7. Analys

7.1 Analys kopplat till Shiers delaktighetsmodell

Våra resultat kommer vi på olika sätt koppla till Shiers delaktighetsmodell. I följande del kommer vi att gå igenom de olika delaktighetsnivåerna för att se inom vilka nivåer våra respondenter uttrycker att de arbetar i. Enligt Shier (2001) kan socialsekreteraren befinna sig på fler än en nivå samtidigt. Nivåerna kommer gås igenom i ordning.

Nivå ett: Barn blir lyssnade till

Samtliga socialsekreterares berättelser pekar på att de uppnår kriterierna för nivå ett då barnet blir hörd om hen själv tar initiativet till att uttrycka sig, om än att detta samtal kan ske i närvaro av föräldrarna. Vi kan se flera punkter som pekar på det.

För det första är samtliga socialsekreterare överens om att i definitionen av delaktighet ingår aspekten att lyssna på barn. På så sätt verkar det finnas en strävan efter att arbeta mot att lyssna på barn. Genom detta har de även uppnått öppningen för nivå ett, att socialsekreterarna är redo att lyssna på barn om barnet väljer att uttrycka sig. Alla socialsekreterare nämner också att de träffar barnen, minst en gång. Det gör också att det möjliggör för barnen att uttrycka sig, vilket innefattas av det andra stadiet, möjligheter. Något som visar på att det ligger på barnet att göra sig hörd är att en socialsekreterare lyfter att det kan vara svårt att förstå vad yngre barn säger till följd av bristande språkfärdigheter eller mognadsgrad. Att det är först när barnet har haft en tydlig vilja och uttryckt sig tydligt som socialsekreteraren menar på att det är lätt att lyssna till barnet.

För nivå ett ska inga organisatoriska ansträngningar göras för att göra att barn ges tillfälle att uttrycka sig. Det har dock våra intervjupersoner visat på att de på deras arbetsplats har gjort, till exempel med att de arbetar efter BBIC. Arbetet med BBIC gör också att socialsekreterarna uppfyller det tredje stadiet, det finns en skyldighet att ge barnen en möjlighet att uttrycka sig. Inom denna nivå är det dock vanligt att socialarbetare tror att om barnet inte berättar något är det för att hen inte har något att säga. Det har dock i flertalet rapporter visat sig vara felaktigt,

barnen vill uttrycka sig om de ges en ordentlig möjlighet till det (Shier, 2001). Detta kan i sin tur knytas till att flera av våra respondenter beskriver att delaktighet kan vara att barnen väljer hur de ska delta i utredningen. Det går i linje med det tankesätt som beskrivs inom ramen för nivå ett, att barnen då inte deltar i möten exempelvis för att de inte vill vara det. Ingen av våra respondenter för resonemanget kring varför dessa barn i så fall väljer att inte vara delaktiga i utredningsprocessen.

Nivå två: Barn blir stöttade till att uttrycka sina åsikter

Genom respondenternas svar kan vi se att de till viss grad stöttar barnen till att uttrycka sina åsikter. Ett resonemang som lyfts är att barn upplevs som begränsande i sina berättelser när föräldrarna närvarar i mötet. I praktiken däremot sker många av mötena och samtalen tillsammans med föräldrar. En socialsekreterare återger även att de nästan aldrig har samtal enskilt med barn. Det finns således inte en tydlig strävan, med utgångspunkt i uppfattningen om att barn eventuellt inte uttrycker sig sanningsenligt i möten tillsammans med föräldrar, att ha enskilda samtal med barn. Genom detta finns en förförståelse att barn inte uttrycker sina åsikter, men detta tas inte i beaktning till den grad att respondenterna för ett kritiskt resonemang kring det. Dock finns en tanke kring att alla barn är olika och att förutsättningar hos vissa kan innebära att en behöver lägga upp möte efter det. Ytterligare en aspekt som gör att barns möjligheter att uttrycka sina åsikter är begränsade är tidsbristen.

När socialsekreterarna öppnar en utredning är vår tolkning av intervjupersonernas beskrivningar att de ämnar lyssna på barnen och inhämta deras åsikter. Det överensstämmer med stadiet öppningen i nivå två, där organisationen och socialsekreterare ska vara redo att hjälpa barnet och agera på det hen berättar. Därigenom uppfyller socialsekreterarna kriterierna för stadie ett på nivå två. Dock kan ett hinder vara att barnet har svårigheter att uttrycka sig på grund av språkförbristningar, vilket kan påverka att barn blir lyssnade till, nivå ett i Shiers delaktighetsmodell. Om barnet däremot har en tydlig vilja och uttrycker det underlättar arbetet att lyssna på barn. Vidare finns det metoder och redskap för att underlätta att barn ska uttrycka sig, som då kan innefattas av möjligheter, stadie två.

Många av socialsekreterarna lyfter, då främst barnsekreterarna, att många av mötena sker med barn och föräldrar tillsammans. Detta till trots att de också förklarar att de anser att vid enskilda barnsamtal kan barnen uttrycka sig friare och att barnen ofta berättar mer då. Socialsekreterarna beskriver också att det till viss del är upp till föräldrarna om det alls ska vara enskilda

barnsamtal, att föräldrarna i detta avseende har mycket makt men också att socialsekreterarna lägger mycket tillit till föräldrarnas bedömningar. Detta skulle således kunna ses mer som ett hinder än en möjlighet för barnen att uttrycka sig.

Organisationen tillhandahåller redskap som Nalle-kort för att hjälpa barn att yttra och formulera sig, även om det inte är en riktlinje att de ska användas. Socialsekreterarna själva uttrycker att de strävar efter att vara flexibla i sitt arbete. Genom det kan de till exempel stämma träff med barn på platser som är lättillgängliga för dem eller utföra aktiviteter vilka ökar chanserna att barnet dyker upp på mötet. Dessa idéer och metoder underlättar för barnet att uttrycka sig och göra sig hörda. Sett till stadie tre ser vi inte att utifrån socialsekreterarnas berättelser inte finns några tydliga incitament för att det finns krav på att socialsekreterarna är skyldiga att agera på ett sådant sätt att barnet ges möjligheten att uttrycka sig. Flera av socialsekreterarna beskriver att det inte finns tydliga riktlinjer kring hur de ska arbeta kring barnsamtal utan att det snarare är mer upp den enskilda socialsekreteraren att avgöra hur arbetet ska te sig.

Nivå tre: Barns åsikter är tagna i beaktning

Precis som Shier (2001) beskriver måste länder och organisationer som har inkorporerat FNs Barnkonvention uppfylla alla steg upp till nivå 3 i Shier's delaktighetsmodell. Då Sverige hittills endast har ratificerat konventionen (Heimer et al., 2017), är Sverige inte bunden att nå alla steg i nuläget. Ytterligare en aspekt som Shier lyfter som positivt men som inte infaller under barnkonventionen är att ge återkoppling och information till barn efter att de har uttryckt sina åsikter, att ge information kring hur beslutet tedde sig (Shier, 2001). Detta var även något som samtliga av socialsekreterarna själva lyfter som en viktig del inom ramen för att göra barn delaktiga.

Socialsekreterarna berättar att barns åsikter och önskningar till viss del speglas i besluten. Genom att socialsekreteraren har lyssnat på barnen och tagit in vad de önskat, kan det tas i beaktning när besluten fattas. Det innebär dock inte att besluten ter sig likadant som barnen uttrycker, utan det räcker att åsikterna tas i beaktning vid beslutsprocessen. Precis som Shier skriver så kan barnets åsikt bli ett av flera perspektiv som har tagits i beaktning inför beslutet. Dock har vi sett i socialsekreterarnas svar att föräldrarnas åsikter väger tyngre än barnets egna.

Stadie ett för att uppfylla nivå tre är att socialarbetaren eller organisationen ska vara redo att ta barns åsikter i beaktning vid besluten (Shier, 2001). Enligt vad socialsekreterarna uttrycker

uppfyller dem öppningskriteriet. Detta då de för ett resonemang kring att det är viktigt att barnen är delaktiga i beslutet vilket kan tolkas som att det finns en öppenhet för att göra det.

Däremot vid stadie två, möjligheter, är det inte lika tydligt huruvida socialsekreterarna uppfyller det stadiet. Något som våra respondenter lyfter som just ett organisatoriskt hinder för att möjliggöra att barnen är delaktiga i beslutsprocessen är bristen på tid i en utredning. De har inte tid att skapa en god relation med barnet. Det kan göra att barnen inte känner sig bekväma med att berätta sin historia och framföra sina åsikter om hur hen vill att framtiden ska se ut. Flera av socialsekreterarna lyfter också att de själva ser det som en brist att det kan bli så att barnen som tappas bort i slutet av en utredning. Till exempel genom att de inte får information om vad som sker vilket då också gör det svårt för barnen att ha en åsikt. Detta försvårar då möjligheten för barnen att vara delaktiga i beslutsprocessen. Det som däremot möjliggör att barnen beaktas i beslutsprocessen är en fortsättning på det som vi lyfte under möjligheter för nivå två, arbetet med BBIC. Det handlar om att om barnen har blivit hörda och har givits en chans att uttrycka sig finns det också en större möjlighet till att deras åsikter också tas i beaktning för själva beslutet.

Genom våra respondenters svar kunde vi inte utläsa att det fanns några skyldigheter för att göra barnen delaktiga i beslutsprocessen. Ingen av intervjupersonernas arbetsplatser hade inkorporerat artikel 12 från Barnkonventionen i arbetet. Därför är det ingen av socialsekreterarnas berättelser som uppfyller kriterierna för stadie tre inom nivå tre. Socialsekreterarna beskriver att de inte hade några riktlinjer kring just detta avseende. Att de riktlinjer de hade enbart handlade om att de skulle höra barnen men ingen av socialsekreterarna lyfter att de hade några specifika krav på sig att inkludera barnens åsikter i beslutsprocessen. Till sist beskriver Shier att det är fördelaktigt för barn att få återkoppling efter att ha delgivit sina åsikter eller berättelse. Det är dock något som inte ingår i Barnkonventionen. Detta är extra viktigt att göra om barnets önskan inte bifallits (Shier, 2001). Genom att informera barnen kan dem förstå situationen bättre. Att informera under utredningens gång lyfte intervjupersonerna upp som en del av definitionen av delaktighet. Information om vad som händer kring barnets utredning ska barnet få ta del av. Vilket då ändå tyder på en medvetenhet som berörs inom nivå tre. Dock lyfte flera socialsekreterare, framförallt i barngruppen, att det var svårt att både komma ihåg att ge barnen information men också att ha tid för det.

Nivå fyra: Barn är involverade i beslutsprocessen

Det fjärde steget i delaktighetsmodellen innebär, till skillnad från de föregående stegen, att barnen är mer aktivt deltagande genom hela processen. Det innefattar inte minst när beslut ska tas (Shier, 2001). Detta är något som saknas i beskrivningarna från socialsekreterarna. Ingen berättar om att de arbetar för att barnen ska vara aktivt deltagande i beslutsprocessen. De lyfter att de strävar mot att barnens åsikter ska tas i beaktning men inte att de ska ha en central och aktiv roll i själva beslutsprocessen. Vi kunde inte heller utröna att det fanns någon öppning, hos vare sig socialsekreterarna eller socialtjänsten i stort, till att möjliggöra för att barnen ska få en mer aktiv roll. Med brist på öppning som är det första stadiet gör det också att vi inte kunde se att socialsekreterarna jobbade utefter stadiet två eller tre. Utifrån intervjupersonernas svar kan vi också se en viss grad av tokenism, vilket innebär att de symboliskt inkluderar barnen, men att de egentligen inte låter barnen vara med och bestämma. Detta kunde vi se genom beskrivningarna kring att socialsekreterarna frågar barnen om deras åsikter men att de sedan de facto inte har så stor vikt när besluten väl ska fattas, att föräldrarnas vilja rent av kunde väga tyngre. Tokenism är även något som Shier (2001) lyfter som en risk som kan ske när en ska försöka göra barn delaktiga i beslutsprocessen. Avsaknaden av uppfyllnad av detta steg gör att barnen inte ges möjlighet till ökad självkänsla, känsla av aktörskap samt samhörighet, vilket kan ge en grund för medborgarskap och demokratiskt deltagande (Shier, 2001).

Nivå fem: Barn delar makten och ansvaret i beslutsfattandet

Den femte och sista nivån i Shiers delaktighetsmodell innebär den högsta graden av delaktighet av de fem nivåerna. Här har barnen en del makt i beslutet, vilket ger dem en viss typ av inflytande i fattandet av beslut. De vuxna måste alltså frånsäga sig en del av makten och ge den till barnen (Shier, 2001). Vi ser ingen grad av nivå fem i socialsekreterarnas svar. Socialsekreterarna har inte av sagt sig en del av makten för att lämna utrymme för barnen, det förs heller ingen diskussion kring att det är något de är redo att göra. Således uppfylls varken öppningen, möjligheten eller skyldigheten av denna nivå. En intervjuperson lyfter problematiken kring begreppet delaktighet kopplat till makten som krävs för att öppna upp för nivå fem. Intervjupersonen menar att för att uppnå delaktighet krävs det att barnen och socialsekreterare ska vara jämlika. Det skulle i så fall innebära att barnen får makt. Detta är något som inte går att möjliggöra utifrån hur systemet ser ut idag då socialsekreterarna till exempel har makten att placera dem med tvång.

Shier (2001) lyfter också risken med att om barnen skulle inneha makt skulle det även innebära att mycket ansvar läggs på barnens axlar. Våra respondenter tar upp riskerna med att låta barnen

närvara vid alla möten då det kan bli att barnen får ta för mycket ansvar i situationen. Det kan exempelvis vara möten där flera myndighetspersoner närvarar, där barnen bevittnar samtal och får information som de egentligen inte behöver, men som de tvingas bära på. Ytterligare ett tillfälle som framförallt en av våra intervjupersoner lyfter är att vid enskilda barnsamtal kan barnen behöva bära ett tungt eget ansvar som denna intervjuperson menar på inte är optimalt. Så även om socialsekreterarnas svar inte uppnår delaktighetsgraden för nivå fem fördes en diskussion kring huruvida ökat ansvar skulle kunna vara problematiskt. Denna diskussion fanns dock främst kring de lägre nivåerna av delaktighetsmodellen, diskussionen handlade inte om det ökade ansvaret i kombination med ökad makt i beslutsprocessen.

8. Diskussion

Syftet med vår studie har varit att, utifrån socialsekreterarnas utsagor, undersöka definitioner samt utförandet av barns delaktighet inom barnavårdsutredningar. Vårt forskningsproblem tog avstamp i barns delaktighet i barnavårdsutredningar då vi genom tidigare forskning utläst att detta kan brista.

Resultatet visar att socialsekreterarna definierar barns delaktighet som att lyssna på barn, att barn blir informerade samt att barnen får välja i vilken grad de ska delta i utredningen. Vi har även sett att socialsekreterarna upplever att barnen berättar mer detaljerat om inte föräldrarna närvarar vid möten, samtidigt som vi också sett att enskilda möten med barn förefaller ovanligt. Vidare lyfte socialsekreterarna att de försöker arbeta flexibelt och anpassa utredningsförfarandet efter de individuella barnen. Resultatet visar vidare att socialsekreterarna har få riktlinjer kring barns delaktighet samt att föräldrarna har stor påverkan för utredningen som helhet. Kopplat till Shiers delaktighetsmodell har vi kunnat utröna i vilken grad samt på vilka sätt socialsekreterarna uppger sätt att arbeta med delaktighet stämmer överens med delaktighetsmodellen. Vi har därigenom dragit slutsatsen att socialsekreterarna arbetar på ett sätt som till viss del uppfyller delaktighetsmodellen på de tre nedre nivåerna som innefattar att lyssna på barn, stötta barn att uttrycka sig och att barns åsikter tas i beaktning vid beslut. Uppsatsens resultat har på vissa sätt gått i linje med tidigare forskning, men nya perspektiv har också framkommit. En ny aspekt som vi kan se från våra slutsatser är att definitionen av delaktighet kan vara att barn kan bestämma själv i vilken utsträckning och på vilka sätt de vill vara delaktiga i utredningen.

I kommande avsnitt för vi en avslutande diskussion baserat på uppsatsens resultat. Vi inleder med att utveckla diskussionen kring våra viktigaste slutsatser och sätter dem i relation till tidigare forskning. Efter det diskuterar vi uppsatsens metodologiska begränsningar och ger förslag på vidare forskning.

8.1. Resultatdiskussion

Mångtydig definition av delaktighet

Barns delaktighet är något som har betonats allt mer i forskning och policy de senaste decennierna (Socialstyrelsen, 2015a). Att lyssna på barn benämner Socialstyrelsen (2015a) vara en del i att göra barn delaktiga, vilket är något som ska bedömas utifrån ålder och mognad enligt svensk lag (SFS 2012:776). Barns delaktighet lyfts även starkt fram i Barnkonventionen, som Sverige i dagsläget har ratificerat och som kommer att bli lag i januari 2020 (2017/18:SoU25). Genom resultatet av vår studie har vi kunnat dra slutsatsen att definitionen av delaktighet inte är entydig.

Våra intervjupersoner definierar delaktighet som att lyssna på barnen, att barnen själva får välja på vilket sätt de vill vara delaktiga samt att information ska ges kring vad som händer i utredningsprocessen. Definitionerna skilde sig dock åt mellan respondenterna och de beskrev även att de själva inte har definitionen helt tydligt formulerat för sig. Detta gör att vi drar slutsatsen att en tydlig och generell definition av vad delaktighet är inte finns. Det går även i linje med vad Bijleveld et al. (2015) samt Vis et al. (2012) beskriver. Genom socialsekreterarnas svar kunde vi också utläsa att de tycker att delaktighet för barn är viktigt, likt Bijleveld et al. (2015) tar upp. Däremot ser vi genom deras svar att de inte har en genomgående tydlig strävan för att uppnå delaktighet för barn.

Leviner (2018) beskriver att information om utredningen är en förutsättning för att barn ska kunna uttala sig. Att ge information är också en del i att göra barn delaktiga enligt Socialstyrelsen (2015a). Att barnet får information är alltså en förutsättning för att de ska kunna prata och på så sätt bli lyssnade till, vilka även är två kriterier som våra respondenter definierar som delaktighet. Vår studie visar att socialsekreterarna inte betonar att barnen behöver information för att kunna uttrycka sig. Istället förs resonemang som går ut på att delaktighet är att barnen har blivit informerade och vet vad som sker.

Ytterligare en slutsats som vi drar från våra respondenters svar är att barnen kan välja att inte delta i utredningsprocessen och att det i sig är en form av delaktighet. Detta är ingen definition som vi har kunna utläsa ur tidigare forskning, och som Socialstyrelsen (2015a) inte heller inbegriper i begreppet delaktighet. Det är ännu en aspekt som visar på att delaktighet för socialsekreterarna är ett vitt och till synes svårdefinierat begrepp.

Att det inte finns en entydig definition kan i sin tur te sig problematiskt. Socialsekreterarna har riktlinjer ovanifrån om att alla barn ska göras delaktiga, men inga tydliga riktlinjer kring exakt vad delaktighet för barn innebär. Detta gör att socialsekreterare kan tolka begreppet olika och därigenom även agera på olika sätt i mötet med barn. Även om alla strävar efter att arbeta för barns delaktighet, skiljer sig uppfattningen om vad delaktighet är. I förlängningen skulle detta kunna betyda att barnens grad av delaktighet beror på vilken socialsekreterare som barnet möter. Arbetet riskerar på så sätt att inte vara rättssäkert och olika barn får olika bemötande beroende på hur ens socialsekreterare tolkar definitionen av barns delaktighet.

Socialsekreterarens arbetssätt kan möjliggöra delaktighet

En andra viktig punkt att diskutera är de olika sätt socialsekreterarna arbetar på för att möjliggöra delaktighet för barn.

Uppsatsen visar att socialtjänsten, baserat på socialsekreterarnas utsagor, träffar barnen minst en gång under en utredning. Detta sker i både enskilda möten samt möten tillsammans med både barn och föräldrar. Vidare beskriver socialsekreterarna, främst barnsekreterarna, att möten oftast sker med barn och föräldrar tillsammans. Det framkommer också i Montserrat och Casas (2017) studie. Att ha möten med både barn och föräldrar ser dock våra respondenter kan vara negativt i flera avseenden. Till exempel kan barn ha lättare att öppna upp sig när de har enskilda samtal utan föräldrar. I Sanders och Mace (2006) studie lyfts det även upp att föräldrar kan påverka barn att uttrycka sådant som är fördelaktigt för föräldrarna. Slutsatserna vi har dragit utifrån detta är att mötena i stor utsträckning sker med barn och föräldrar tillsammans, detta till trots att socialsekreterarna själva beskriver att det är mer fördelaktigt med enskilda barnsamtal. Denna egna beskrivna motsättningen är ett resultat som vi inte har sett inom tidigare forskning utan där framkommer det främst att det är gynnsamt att ha enskilda barnsamtal. Det vi finner intressant med detta är just motsättningen i socialsekreterarnas egna berättelser, att de agerar på ett sådant sätt som de själva beskriver som problematiskt.

När det gäller att möjliggöra delaktighet visar uppsatsen också att det bland socialsekreterare kan finnas tankar om att inte göra barn delaktiga i för stor utsträckning, med utgångspunkten att barn inte ska behöva ta för stort ansvar. Denna tanke går i linje med Sanders och Mace (2006), Östberg (2010) och Vis et al. (2012) resonemang om att barn ska få vara fria från för stort ansvar. Risken finns att barnen får information som de inte ska behöva ta del av. Detta tankesätt, att barnet inte är kapabelt att fatta sina egna beslut eller ta för stort ansvar och måste skyddas, kan knytas till att ha ett barnskyddsperspektiv (Hollander, 2004). Barnskyddsperspektivet skulle här kunna innebära att barnen inte ses som egna aktörer utan i större grad som någon sårbar som behöver stöd. Vi kan även se att socialsekreterarnas utsagor om sitt arbete också passar in i aktörspektivet genom deras resonemang kring att ha enskilda barnsamtal. Barn betraktas här som en egen aktör med en egen röst, vilken ska lyssnas på, som är skild från de vuxnas.

Vi har i vårt resultat även kunnat se att socialsekreterarna gör skillnad i sitt agerande kopplat till barnets ålder. Som vi nämnt tidigare har vi sett att socialsekreterarna i större utsträckning håller enskilda samtal med äldre än med yngre barn. Detta kan också sättas i motsättning till Lansdowns (2010) argumentation kring att barn från väldigt låg ålder är förmögna att uttrycka sina åsikter, trots att de ännu inte kan kommunicera verbalt. Samtidigt har vi kunnat dra slutsatsen utifrån socialsekreterarnas utsagor att de ibland inte tycker att det är önskvärt att barn, framförallt yngre barn, närvarar vid alla möten.

Studien visar också att socialsekreterare kan försöka anpassa utredningens utformning efter barnens individuella egenheter eller önskemål. En konklusion som vi har dragit är att det verkar centralt att som socialsekreterare vara flexibel i sitt sätt att arbeta för att möjliggöra barns delaktighet. Detta för att nå ut till barn som av olika skäl är svårare att ha kontakt med, och på så sätt öka chansen till ökad grad av delaktighet, vilket är en aspekt som inte behandlas i den tidigare forskning som vi har tagit del av. Denna förhållandevis nya slutsats ser vi som ett centralt synsätt för att möjliggöra alla barns rätt till delaktighet, inte bara rätten för de barn som passar in i socialtjänstens mallar.

Till sist kunde vi genom vår analys dra slutsatsen att arbetet, så som socialsekreterarna beskriver det, inom ramen för en barnavårdsutredning inte når upp till alla nivåer i Shiers delaktighetsmodell. Modellen är heller inte utformad på ett sådant sätt att socialsekreteraren måste uppfylla alla steg inom en nivå innan arbetet kan utföras inom nästa nivå (Shier, 2001).

Detta är även något vi har sett i vår analys, att delar av flera nivåer kan vara uppnådda även om de inte är uppnådda i sin helhet. En central konklusion att lyfta fram är att socialsekreterarna inte uppfyller stegen till fullo, utan enbart delvis, för nivå tre, att barns åsikter är tagna i beaktning. I Shiers modell framgår det att Barnkonventionen inkluderar alla delar i nivå ett, två och tre (Shier, 2001). Detta skulle kunna tolkas som att socialsekreterarnas arbete inte helt går i linje med Barnkonventionen. Genom detta kan vi således se att arbetet med barns delaktighet och att ta barns åsikter i beaktning skulle behöva uppdateras till att Barnkonventionen blir svensk lag januari 2020 (2017/18:SoU25). Detta för att en kommunal myndighet som socialtjänsten ska följa lagstiftningen.

Tidsbrist och föräldrars makt är hinder för barns delaktighet

Från vårt resultat kunde vi även dra slutsatser kring olika organisatoriska förutsättningar och utmaningar i att möjliggöra barns delaktighet. En central konklusion är att socialsekreterarna på grund av tidsbrist och för hög ärendebelastning inte hinner träffa barnen och ungdomarna i den utsträckning de känner är nödvändigt. Detta för att ha tiden att kunna bygga en relation så att barnen känner sig bekväma med att berätta sin berättelse. Att tidsbristen blir ett hinder för relationsskapande var även något vi fann i flertalet tidigare studier (Kennan et al., 2018; Montserrat & Casas, 2017; Östberg, 2010). Detta styrker således vårt resultat kring att tidsbristen är en avgörande faktor som i förlängningen blir ett organisatoriskt hinder för barn att vara delaktiga då de inte ges ordentliga förutsättningar för att göra sin röst hörd. Det betyder i sin tur att det blir svårt att uppnå Shiers nivå två fullständigt som just handlar om att ge stöttning till barn att uttrycka sig. Slutsatser som då kan dras med hjälp av dels våra resultat men också med stöd i tidigare forskning är att det kan finnas organisatoriska hinder som tidsbrist som försvårar barns delaktighet till den graden att arbetet inte fullt ut går i linje med FNs barnkonvention artikel 12.

Ytterligare en slutsats vi har kunnat dra utifrån socialsekreterarnas svar är att socialtjänsten som organisation är uppbyggd på ett sådant sätt att föräldrarna ges mycket makt. Detta framkom tydligt hos våra intervjupersoner, vilket också Heimer et al. (2017) och Montserrat och Casas (2017) bekräftar. Våra intervjupersoner uttrycker att de strävar efter att ha mycket och god kontakt med föräldrarna, vilket även Östberg (2010) menar på ses som viktigt i utredningar. Konsekvensen vi kan se av föräldrarnas stora inflytande är att barnens betydelse riskeras att minskas till exempel genom att deras röst inte ges fullt lika stort utrymme och att deras delaktighet därigenom kan förminsкас.

Vidare lyfter Östberg (2010) att det främst är föräldrarnas förändringspotential som beskrivs i barnavårdsutredningarna och att barnen då inte är huvudpersonen i utredningar. Det är dock inget vi kunde se i vårt resultat. Våra respondenter menar istället att de ansåg att det var barnen som var centrum i utredningar. Däremot kunde vi se i socialsekreterarnas svar att barn, då framför allt barn upp till tolv år, inte hade en betydande roll i de beviljade insatserna. De insatser som ges är främst riktade mot föräldrarna och inte mot barnen. Så på så sätt finns det en likhet med vårt resultat och det Östberg (2010) beskriver, genom ett fokus på föräldrarna vid beviljande av insats leder det till att det är deras förändringspotential som hamnar i fokus och inte barnens. Ett minskat fokus på barn i utredningar ser vi är ytterligare en aspekt vilken kan föranleda att barns delaktighet minskar.

Slutligen kan vi dra slutsatsen att det från organisationens, socialtjänstens, håll inte finns några entydiga riktlinjer eller tydliga arbetssätt kring hur socialsekreteraren ska arbeta mot att göra barn delaktiga. Detta är i kontrast till att Socialstyrelsen (2015a) uttrycker att det behövs kunskap och utarbetade arbetssätt för att uppnå delaktighet för barn. En differens mellan den högre instansen och kring hur arbetet de facto ser ut för socialsekreterarna blir således tydlig här. Denna brist på riktlinjer som socialsekreterarna beskriver, kan som tidigare nämnts, leda till att barn blir behandlade olika och att arbetet då inte är helt rättssäkert.

8.2 Metoddiskussion

Studien genomfördes genom kvalitativ metod. Att göra på det sättet gjorde att vi fick en djupare förståelse för socialsekreterarna egna definitioner av delaktighet, deras arbetssätt och organisatoriska förutsättningar. Genom denna metod fick vi också till viss del personlig kontakt, där en övervägande del av intervjupersonerna erbjöd sig att bli kontaktade om vi behövde ytterligare information eller om vi ville stämna av om vi förstått personen rätt. Det var något vi också utnyttjade vid ett tillfälle, vilket gjorde att vi kunde försäkra oss om att vårt resultat stämde överens med socialsekreterarens utsaga. Vi genomförde även samtliga intervjuer tillsammans vilket kan ha medfört en eventuell påverkan på intervjupersonerna, till exempel att de blev mer nervösa över att bli intervjuade av två personer. Det är möjligt att de hade känt sig mer avslappnade och öppnat upp sig mer om vi hade hållit i intervjuerna enskilt. Det är dock inget vi kan säga säkert. Detta var även något som vi diskuterade i början av studiens arbete, där vi detta till trots bestämde oss för att genomföra intervjuerna tillsammans för att vi båda skulle bli insatta i empirin på en gång och därigenom skapa en gemensam förståelse för det insamlade materialet.

Då vi enbart har intervjuat socialsekreterarna och inte observerat dem i deras arbete eller tagit del av några utredningar kan vi inte med säkerhet säga att intervjupersonernas utsagor verkligen stämmer överens med hur de faktiskt arbetar. Detta kan försvåra för oss att dra slutsatser som överensstämmer helt med verkligheten. En annan aspekt som kan tala emot vår studie är det relativt låga antalet intervjupersoner. Det låga antalet är dock vanligt vid en intensiv kvalitativ undersökning (Jacobsen, 2012), men det gör att resultatet inte går att generalisera på samma sätt som det går vid kvantitativ metod där ett större antal intervjupersoner deltagit i studien. Dock hade vi då inte haft samma möjlighet att få en djupare förståelse kring hur socialsekreterarna reflekterar, vilket centralt för vårt syfte.

8.3 Vidare forskning

Vi kan se att vi bidragit med hur socialsekreterare ser på barns delaktighet i utredningar, hur socialsekreterare arbetar för barns delaktighet samt organisatoriska förutsättningar för att göra barn delaktiga. För vidare forskning tänker vi att det är relevant att undersöka barns delaktighet ur barnens perspektiv, vilket vi har funnit lite av i tidigare forskning och inte minst i Sverige. Detta skulle medföra ett annat perspektiv, där empirin kan uppfattas vara ännu starkare då barn, som utredningarna ändå ska handla om, ges en chans att uttrycka sig. Dessutom skulle denna möjlighet till att uttrycka sig kunna bidra till ökad känsla av delaktighet för barnen. Att inte bara få vara delaktig i utredningen i sig själv utan även ges en möjlighet att bli hörd och lyssnad till i ett resonemang om den egna delaktigheten.

9. Referenser

Bet. 2017/18:SoU25. Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter

Bijleveld, G.G., Dedding C.W.M., & Bunders-Aelen J.F.G. (2013). Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review. *Child and Family Social Work*, 20, 129–138.

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2.,(rev.) uppl.). Malmö: Liber.

Casas, F. & Montserrat, C. (2018). What role do children play in social services?. *Psicoperspectivas*. 17, 2, 1-13.

Denscombe, M. (2014). *The Good Research Guide : For Small-scale Research Projects*. 5. uppl., Maidenhead, Berkshire: McGraw-Hill Education

Gilbert, N. (1997). *Combatting child abuse. International perspectives and trends*. New York: Oxford University Press.

Hart, R.A. (1992). *Children's Participation - from Tokenism to Citizenship*. UNICEF: Florence.

Heimer, M., Näsman, E., & Palme, J. (2017). Vulnerable children's rights to participation, protection, and provision: The process of defining the problem in Swedish child and family welfare. *Child & family social work*, 23, 316-323.

Hollander, A. (2004). Att tillvarata barnets rätt och bästa. Om det komplexa uppdraget att företräda barnets rättsliga processer. I A. Hollander, R. Nygren & L. Olsen (red.). *Barn och rätt* (57-76). Uppsala: Iustus förlag.

Höjer, I., Sallnäs, M. & Sjöblom, Y. (red.) (2012). När samhället träder in: barn, föräldrar och social barnavård. Lund: Studentlitteratur.

Jacobsen, D.I. (2012). *Förståelse, beskrivning och förklaring - Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur AB

Kennan, D., Brady, B., & Forkan, C. (2018). Supporting Children's participation in decision making: A systematic literature review exploring the effectiveness of participatory process. *British journal of social work*, 48, 1985-2002.

Kosher, H. (2018). What Children and Parents Think about Children's Right to Participation. *International journal of children's rights*, 26, 295-328.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (3. [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Leeson, C. (2007). My life in care: experiences of non-participation in decision-making processes. *Child and Family Social Work*, 12, 268-277.

Leviner, P. (2018). Child Participation in the Swedish Child Protection System. *International journal of children's rights*, 26, 136-158.

Lansdown, G. (2010). The realisation of children's participation rights: critical reflections. I P. Percy-Smith, B., & Thomas, N. (Red), *A Handbook of Children and Young People's Participation: Perspectives from theory and practice* (s. 11-23). New York: Routledge.

Malone, K., & Hartung, C. (2010). Challenges of participatory practice with children. I P. Percy-Smith, B., & Thomas, N. (Red), *A Handbook of Children and Young People's Participation: Perspectives from theory and practice* (s. 24-38). New York: Routledge.

Ponnert, L. (red.). (2015). *Utredningsarbete i den sociala barnvården*. Malmö: Gleerups

Prop. 1989/90:107. Om godkännande av FN-konventionen om barnets rättigheter. Hämtad: <http://data.riksdagen.se/fil/ADF51721-FC82-4BB9-86E2-EEF3A1458D21> [2019-03-23]

Prop. 2009/10:192. *Umgängesstöd och socialtjänstens förutsättningar att tala med barn*. Hämtad:

<https://www.regeringen.se/contentassets/71bcee132d6940a7996e0d62cad8ebb3/umgangessto-d-och-socialtjanstens-forutsattningar-att-tala-med-barn-prop.-200910192> [2019-04-03]

Sanders, R., & Mace, S. (2006). Agency policy and the participation of children and young people into the child protection process. *Child Abuse Review*, 15, 89–109.

SFS 1974:152. *Regeringsformen*. Stockholm: Justitiedepartementet L6.

SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*. Stockholm: Socialdepartementet.

SFS 2012:776. *Socialtjänstlag*. Stockholm: Socialdepartementet.

SFS 2018:347. *Socialtjänstlag*. Stockholm: Socialdepartementet.

Shier, H. (2001). Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations. *Children & society*, 107-117.

Socialstyrelsen (2012). *Anmälningar till socialtjänsten om barn och unga - En undersökning om omfattning och regionala skillnader*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2015). *Bedöma barns mognad för delaktighet - Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2015). *Utreda Barn och unga. Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2016). *Krav på behörighet inom socialtjänstens barn- och ungdomsvård*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2018). *Att samtala med barn*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2018). *Grundbok i BBIC – Barns behov i centrum*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SÖ 1990:20. *FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: Utrikesdepartementet.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Utgivare: Vetenskapsrådet.

Vis, S-A., Holtan, A., & Thomas, N. (2012). Obstacles for Child Participation in Care and Protection Cases—why Norwegian social workers find it difficult. *Child Abuse Review*, 21, 7–23.

Vis, S-A., Holtan, A, Thomas, N & Strandbu, A. (2011). *Child and Family Social Work*, 16, 325–335.

Wiklund, S. (2006). *Den kommunala barnvården - om anmälningar, organisation och utfall*. Diss., Stockholms universitet

Östberg, F. (2010). *Bedömningar och beslut Från anmälan till insats i den sociala barnvården*. Diss., Stockholm universitet.

Östberg, F. (2014). *Signs of Safety- Kunskapsläget*. Institutionen för socialt arbete, Stockholm universitet: Skärholmens stadsdelsförvaltning.

Bilaga 1 – Informationsbrev

Hej!

Vi är två studenter som studerar vår sjätte termin på Socionomprogrammet vid Stockholm universitet och är nu i processen av att skriva vårt examensarbete. Därför söker vi nu intervjupersoner, vi söker socialsekreterare som jobbar med utredning barn och unga.

Syftet med studien är att undersöka på vilket sätt socialsekreterarna tar hänsyn till barnets röst och vilja inom ramen för en barnavårdsutredning. Vi kommer även att undersöka hur socialsekreterarna bedömer ålder och mognad vid potentiella samtal med barn och hur de ställer sig till faktumet att de själva ska göra denna bedömning.

Studien kommer vara kvalitativ. Vi planerar att genomföra intervjuer som beräknas ta ca 45 minuter. Att delta i studien är frivilligt. Intervjupersonen har rätt att när som helst avbryta sin medverkan utan att förklara varför. Intervjuerna kommer att spelas in och transkriberas, och materialet kommer efter att uppsatsen är färdigställd att raderas. All personlig information som kan härledas till intervjupersonen kommer att anonymiseras. Informationen som ges kommer enbart att användas inom ramen för denna studie. Vår tanke är att genomföra intervjuerna så snart som möjligt. Vi är väldigt flexibla gällande tid och plats.

Vi skulle vara så tacksamma om det finns ett intresse av att ställa upp på intervju. Hör gärna av Er till oss via mail eller telefon. Om Ni inte är rätt person att kontakta för vårt ändamål får Ni gärna hänvisa oss vidare.

Med vänliga hälsningar

Matilda Poijes och Linnea Johansson

Kontaktuppgifter:

Matilda Poijes: matildapojes@gmail.com 070- 441 30 30

Linnea Johansson: linneajohansso96@live.se, 073-847 05 86

Handledare: David Paulsson, fil doc i socialt arbete, david.palsson@socarb.su.se

Bilaga 2 - Intervjuguide

Presentera sig själv. Namn, skola mm.

Intervjun beräknas ta ungefär 45 minuter.

Jag kommer att spela in intervjun, är det okej? Jag senare ska transkribera den, skriva ut det sagda i text. Ditt namn och personlig information kommer jag att ta bort så att det inte ska gå att identifiera dig. Materialet kommer endast att användas i forskningsändamål och inom ramen för just den här uppsatsen. Samtycke: Eftersom det här är en frivillig intervju så har du när som helst rätt intervjun utan att behöva förklara varför. Om jag ställer en fråga som du inte vill svara på så kan vi vara hoppa över den frågan. Då kan du avbryta mig eller säga pass helt enkelt. Samtycker du till detta och vill fortfarande ställa upp på intervjun?

Syftet med studien är att undersöka på vilket sätt socialsekreterarna tar hänsyn till barnets röst och vilja i barnavårdsutredningar. Vi är också intresserade av att ta reda på hur socialsekreterarna upplever hur det är att göra den åldersbedömning som man lär göra för att bedöma barns ålder i mognad som ligger till grund för om och hur man ska prata med barn. Så jag kommer ställa frågor kring dina upplevelser och tankar kring det. Känner du dig redo att starta intervjun?

Inledningsfrågor:

- Hur gammal är du?
- Vilket kön identifierar du dig som?
- Vad har du för utbildning? (När och vart utbildade du dig?) (Utbildning kring barn/barnsamtal?)
- Varför ville du utbilda dig till det?
- Vart har du jobbat innan detta? (finns det kompetens du tagit med dig därifrån?)
- Hur länge har du arbetat här?

- Vad har för arbetsuppgifter under en dag?

Del 1 – Mötesstruktur

- I vilken del av utredningsprocessen träffar du barnen och vårdnadshavarna? Hur många gånger osv?
- Hur ser dessa möten ut? (Vilka deltar på mötet - barnet, föräldrar/ vårdnadshavare/ trygg vuxen? Flera socsek? Kontoret? Var på kontoret?)
- Hur ofta har du möten med endast barn?
- Har ni några speciella rutiner inför mötet? (Ta fram fika etc.)
- Vart kommer dessa rutiner ifrån? (Dina egna idéer, verksamheten, chefen, utbildning etc)

Del 2 – Utredningens utförande

- Vad i mötena brukar vara användbart för utredningen? Vad av sådant som framkommer i möten med barn kan användas/inte användas i utredningen?
- Tycker du att ni arbetar för att barnets åsikter och önskningar tas upp i utredningen? I så fall på vilka sätt?
- Tycker du att barnets åsikter och önskningar speglas i besluten? I så fall på vilka sätt?
- Tycker du att ni brister i att göra barn delaktiga i utredningar? I så fall på vilket sätt?
- I vilka skeenden och händelser under utredningsprocessen blir barnen informerade om vad som kommer hända härnäst? (På vilket sätt blir de informerade?)
- Vad händer om barnen och vårdnadshavarna har olika åsikter kring önskade insatser (Om LVU inte föreligger)?

Del 3 - Delaktighet

- Hur definierar du delaktighet för barn?
- Vilken roll spelar barnsamtal i utredningar?
- Hur tycker du det är att göra barn delaktiga i barnavårdsutredningar? Möjligheter/svårigheter?
- Vad är det som avgör ifall om du träffar barnet själv? (Ålder? Finns det några faktorer/kriterier? Vart kommer dessa ifrån - riktlinjer eller egen uppfattning/bedömning?)
- Har arbetsplatsen några riktlinjer för barns vilja och barnets röst ska vara en del av utredning- beslutsprocessen? Är dessa SDF egna eller är det samma för hela staden? Vet du vad dessa riktlinjer säger om barns delaktighet?

- Upplever du att du hanterar dessa enskilda barnsamtal och samtal där föräldrarna närvarar på olika sätt? (Inför och under mötet, etc)

Avslutning

- Hur kändes det för dig att prata om det här?
- Finns det något mer du vill tillägga?
- Är det något vi har glömt att ta upp?